

LIETUVOS BANKAS

LIETUVOS EKONOMIKOS
APŽVALGA

2013

GEGUŽĖ

ISSN 2029-8358 (online)

„Lietuvos ekonomikos apžvalgoje“ nagrinėjama realiojo sektoriaus, kainų, viešųjų finansų ir kredito kaita Lietuvoje, taip pat numatoma šalies ekonomikos raida. Apžvalgoje pateikiama medžiaga yra statistinių duomenų analizės, modeliavimo ir ekspertų vertinimo rezultatas. Apžvalgą rengia Lietuvos bankas.

Rengiant Lietuvos ekonomikos apžvalgą, naudoti Lietuvos banko, Statistikos departamento, Europos Centrinio Banko, Eurostato, Tarptautinio valiutos fondo, *Bloomberg* ir kiti duomenys, paskelbti iki 2013 m. balandžio 30 d.

Leidžiama perspausdinti švietimo ir nekomerciniais tikslais, jei nurodomas šaltinis.

Turinys

EKONOMINĖS RAIDOS VERTINIMAS.....	3
I. TARPTAUTINĖ APLINKA	5
II. REALUSIS SEKTORIUS.....	7
III. DARBO RINKA	11
IV. IŠORĖS SEKTORIUS.....	12
V. KAINOS IR SAŃAUDOS.....	16
VI. KREDITAS IR INDĒLIAI.....	18
VII. VALDŖIOS SEKTORIAUS FINANSAI	19

Intarpai

1 intarpas. Lietuvos eksporto koncentracija	8
2 intarpas. Lietuvos eksporto rinkos dalių kaitos veiksniai 2000–2011 m.	13

Lentelių sąrašas

1 lentelė. Makroekonominiai JAV, euro zonos, Japonijos ir Rusijos rodikliai	5
---	---

Paveikslų sąrašas

1 pav. Pirkimo vadybininkų indeksai (PVI)	5
2 pav. Pagrindinių Lietuvos eksporto partnerių BVP raida	5
3 pav. Pagrindinių centrinių bankų turtas	6
4 pav. Išlaidų metodu įvertinto realiojo BVP kaitos veiksniai	7
5 pav. Vidaus investicijų kaitos veiksniai	7
6 pav. Namų ūkių darbo užmokesčio fondas ir vartojimas	7
7 pav. Nedarbo lygis	11
8 pav. Užimtieji pagal ekonominės veiklos rūšis	11
9 pav. Darbo užmokesčio kitimas atvirajame ir uždaryjame sektoriuose	11
10 pav. Lietuviškos kilmės prekių eksporto ir reeksporto metiniai pokyčiai	12
11 pav. Lietuviškos kilmės prekių eksporto kaitos veiksniai	12
12 pav. Einamosios sąskaitos balanso sudedamosios dalys	12
13 pav. Metinės infliacijos veiksniai	16
14 pav. Vienetinės darbo sąnaudos ir ne energijos vartotojų kainos	16
15 pav. Pasaulinės maisto žaliavų kainos	16
16 pav. Administruojamųjų kainų įtaka metinei infliacijai	17
17 pav. Pasaulinės naftos kainos ir degalų kainų Lietuvoje kaita	17
18 pav. Bankų paskolų portfelio kaitos per metus veiksniai	18
19 pav. Naujų paskolų privačiam sektoriui palūkanų normų kaitos veiksniai	18
20 pav. Indėlių bankuose struktūros ir palūkanų normų skirtumo kaita	18
21 pav. Valdžios sektoriaus pajamų kaitos veiksniai	19
22 pav. Valdžios sektoriaus išlaidų kaitos veiksniai	19
23 pav. Valdžios sektoriaus skola	19

Santrumpos

BVP	bendrasis vidaus produktas
ECB	Europos Centrinis Bankas
EK	Europos Komisija
ES	Europos Sąjunga
Eurostatas	Europos Sąjungos statistikos tarnyba
JAV	Jungtinės Amerikos Valstijos
Lt	Lietuvos litas
NVS	Nepriklausomų Valstybių Sandrauga
proc.	procentai
proc. p.	procentiniai punktai
PVM	pridėtinės vertės mokestis
SVKI	suderintas vartotojų kainų indeksas
TVF	Tarptautinis valiutos fondas
VVP	Vyriausybės vertybiniai popieriai

EKONOMINĖS RAIDOS VERTINIMAS

Lietuvos ekonomika auga gana stipriai, tačiau augimas šiek tiek sulėtėjęs. Praėjusių metų antroje pusėje išskirtinai daug kilęs eksportas, ypač – dėl gausaus žemės ūkio derliaus ir intensyvesnio reeksporto, šiuo metu kyla nebe taip sparčiai. Kaip ir tikėtasi, mažtiant atsargoms, ne tiek daug kaip anksčiau didėja žemės ūkio ir maisto produktų eksportas, pastebimai lėtėja ir kitų produktų užsienio prekyba, nes mažiau auga užsienio paklausa. Tokia šių rodiklių kaita turi poveikį apdirbamosios gamybos raidai – pagrindinių jos šakų produkcija auga daug mažiau. **Tokių pasikeitimų atvirajame ekonomikos sektoriuje buvo tikimasi.** Buvo numatoma, kad eksportas 2013 m. kils, tik mažiau nei 2012 m. Ši perspektyva nesikeičia: tikimasi, kad artimiausiais ketvirčiais eksporto plėtra bus mažesnė, ji labiau nei paskutiniu metu atitiks užsienio paklausos raidą.

Vis dėlto šalies ekonomika auga mažiau, nei tikėtasi. Tai pirmiausia sietina su tolesniu investicijų mažėjimu. Palyginti su kitomis ES valstybėmis, Lietuvos investicijų į negyvenamuosius pastatus ir statinius dalis, palyginti su BVP, tebėra nemaža, tačiau būtent šių išlaidų kritimas labiausiai mažina investicijas Lietuvoje. **Tarp labiausiai mažėjančių – valstybės finansuojamos investicijos į infrastruktūros objektus. Gerokai mažiau investuojama ir į mašinas bei įrenginius.** Pastebėtina, kad tik maždaug ketvirtadalį šių investicijų sudaro apdirbamosios gamybos investicijos. Nemažą dalį investicijų į šias gamybos priemones sudaro mažmeninės ir didmeninės prekybos, statybos investicijos, t. y. investicijos tų ekonominės veiklos rūšių, kurių ateities perspektyvų vertinimas praėjusiais metais buvo itin atsargus. Tai neigiamai veikė šią ekonominę veiklą plėtojančių įmonių sprendimus dėl plėtros. Šiemet investicijos į mašinas ir įrenginius irgi neturėtų labai didėti. Tokią prielaidą leidžia daryti tai, kad nors Lietuvos įmonių pasitikėjimo rodikliai dabar geresni, užsienio prekybos partnerių perspektyvos yra blogesnės. Bendrą investicijų raidą artimiausiais ketvirčiais reikšmingai lems valstybės išlaidos infrastruktūros objektams. Šioms išlaidoms padidėjus tiek, kiek numatyta valstybės investicijų programoje, bendros šalies ūkio investicijos turėtų stabilizuotis.

Lėtesnis ekonomikos augimas turi poveikį darbo rinkai. Užimtųjų gausėjimą praėjusių metų antroje pusėje daug lėmė didesnis aktyvumas atvirajame ekonomikos sektoriuje. Ypač padaugėjo dirbančiųjų žemės ūkyje. Uždarajame ekonomikos sektoriuje užimtumas kilo mažiau, o kai kurių rūšių ekonominėje veikloje jis sumažėjo. Kadangi atvirojo ekonomikos sektoriaus plėtra pamažu lėtėja, mažiau turėtų augti ir užimtumas šalies ekonomikoje. Šią įžvalgą patvirtina ir naujaisi nedarbo duomenys – naujų bedarbių skaičius nebemažėja. Ekonominio aktyvumo pasikeitimas turės įtakos ir darbo užmokesčio raidai. Nedarbas dar tik artėja prie natūraliojo nedarbo lygio, todėl spaudimas darbo atlygiui turėtų būti nedidelis. Kaip ir paskutiniu metu, dėl tinkamos kvalifikacijos darbuotojų trūkumo darbo užmokestis turėtų didėti tik kai kurių rūšių ekonominėje veikloje. Tiesa, šiemet vidutinį darbo užmokestį turėtų didinti metų pradžioje pakeltas minimalusis darbo užmokestis, lemsiantis didesnę nei pernai vienetinių darbo sąnaudų augimą. Numatoma, kad tolesniu prognozuojamu laikotarpiu, kai minimaliojo darbo užmokesčio didinimo poveikis išnyks, šios sąnaudos vėl kils mažiau.

Pasikeitimai darbo rinkoje lemia mažesnę namų ūkių pajamų kilimą. Privataus vartojimo augimas, kaip prognozuota, stabilizuojasi. Vis dėlto jis kyla nemenkai – jį palaiko kitos nei darbo namų ūkių pajamos, pavyzdžiui, pajamos iš turto, taip pat ne tiek daug kaip anksčiau didėjančios kainos. Numatoma, kad artimiausiais ketvirčiais privataus vartojimo raida keisis nedaug. Nors dėl padidinto minimaliojo darbo užmokesčio kils vidutinis darbo užmokestis, tai kartu ribos užimtumo didėjimą. Namų ūkių disponuojamosios pajamos labai priklausys nuo atvirojo ekonomikos sektoriaus plėtros, kuri prognozuojama nuosaikesnė nei kelerius ankstesnius metus. Tai turės poveikį namų ūkių galimybėms vartoti. **Vidaus paklausa, apimanti vartojimą ir investicijas, vis dėlto bus pagrindinis realiojo BVP augimo veiksnys visu prognozuojamu laikotarpiu.** Kol tebevyraus atsargus perspektyvų vertinimas Lietuvoje ir užsienio šalyse, ši paklausa kils mažiau, o tolesniais prognozuojamais metais ji turėtų labiau ūgtelėti. **Numatoma, kad realusis BVP, pernai išaugęs 3,7, šiemet augs 2,8, o 2014 m. – 3,5 proc.**

Ūkio aktyvumo pokyčiai Lietuvoje ir pasaulyje slopinamai veikia ir vartotojų kainas. Palyginti su praėjusių metų pabaiga, bendrąją infliaciją labiausiai sumažino vartotojams palankesnės kainų, susijusių su išorės veiksniais, tendencijos: gerokai sulėtėjo maisto ir administruojamųjų kainų metinis augimas, o degalų kainos jau dabar mažesnės nei prieš metus. Tai sietina su pasaulinėmis žaliavų kainomis: maisto žaliavų ir naftos kainos mažesnės nei prieš metus, atpigo importuojamos gamtinės dujos, o dėl pastarųjų – šildymas ir gamtinės dujos Lietuvos vartotojams. Nors infliaciją labiausiai mažino su išorės veiksniais susijusių kainų kaita, pramoninių prekių ir rinkos paslaugų kainos, labiau priklausančios nuo vidaus situacijos, taip pat kilo lėčiau. Apskritai metų pradžioje infliacija sumažėjo labiau, nei tikėtasi. **Jei pasaulinių kainų tendencijos toliau bus palankios, galima tikėtis, kad infliacija bus gerokai mažesnė nei kelerius ankstesnius metus. Numatoma, kad 2013 m. ji sudarys 2,0, o 2014 m. – 2,4 proc.** Vis dėlto rizika, susijusi su pasaulinėmis žaliavų kainomis, tebėra aktuali: kai kurių žemės ūkio žaliavų atsargos labai mažos, o naftos rinkai vis dar svarbi geopolitinė rizika. Be to, infliaciją gali veikti padidintas minimalusis darbo užmokestis, turėsiantis poveikį vienetinių darbo sąnaudų kaitai.

	2013 m. gegužės mėn. prognozė			2013 m. vasario mėn. prognozė		
	2012	2013*	2014*	2012*	2013*	2014*
Kainų ir sąnaudų kaita (% , pokytis per metus)						
Vidutinė metinė infliacija (apskaičiuota pagal SVKI)	3,2	2,0	2,4	3,2	2,4	3,0
BVP defliatorius	2,8	2,2	2,9	2,0	2,6	3,6
Darbo užmokestis (kompensacija vienam dirbančiajam)	3,2	4,1	3,3	3,0	4,4	3,7
Importo defliatorius	4,2	2,0	1,7	4,4	3,0	1,9
Eksporto defliatorius	3,5	1,8	1,5	3,6	3,0	1,6
Ekonominis aktyvumas (palyginamosiomis kainomis; %, pokytis per metus)						
Bendras vidaus produktas**	3,7	2,8	3,5	3,6	3,1	3,8
Privataus vartojimo išlaidos	4,3	2,5	3,2	4,6	2,5	3,3
Valdžios sektoriaus vartojimo išlaidos	0,4	1,2	2,4	1,3	1,3	2,4
Bendrojo pagrindinio kapitalo sudarymas	-2,5	2,6	6,2	-0,9	4,6	7,4
Prekių ir paslaugų eksportas	11,9	5,8	5,9	10,5	5,8	6,0
Prekių ir paslaugų importas	6,6	5,9	6,3	6,0	6,1	6,5
Darbo rinka						
Nedarbo lygis (vidutinis metinis; %, palyginti su darbo jėga)	13,2	11,6	10,1	13,2	11,6	10,0
Užimtųjų skaičius (% , pokytis per metus)	1,8	1,4	1,7	1,8	1,4	1,8
Išorės sektorius (% , palyginti su BVP)						
Prekių ir paslaugų balansas	0,7	0,1	-0,3	0,0	-0,3	-0,9
Einamosios sąskaitos balansas	-0,4	-1,8	-2,1	-1,8	-2,0	-2,6
Einamosios ir kapitalo sąskaitų balansas	1,8	-0,1	-0,5	0,3	-0,3	-1,1

* Prognozė.

** | BVP sudedamąsias dalis neįtraukti atsargų pokyčiai.

I. TARPTAUTINĖ APLINKA

2013 m. pirmąjį ketvirtį dėl nepalankios euro zonos ūkio raidos ir įvykių Kipre neapibrėžtumas padidėjo, o gerėjusios nuotaikos dėl pasaulio ekonomikos perspektyvų prislopo. Šiuo metu numatoma, kad 2013 m. pasaulio BVP padidės panašiai kaip ir 2012 m., o sparčiau augs tik 2014 m. Sudėtingiausia padėtis, kaip ir anksčiau, bus euro zonoje, nes 2012 m. trečiąjį ketvirtį prasidėjusi recesija stiprėja ir turėtų užsitęsti ilgiau, nei anksčiau tikėtasi.

Ekonominė padėtis JAV yra gana gera. 2012 m. ketvirtąjį ketvirtį JAV BVP padidėjo vos 0,1 proc., palyginti su ankstesniu ketvirčiu, tačiau tai buvo nulemta vienkartinį veiksmų, o šių metų pirmąjį ketvirtį ūkis kilo sparčiau (0,6 %). Padėtis darbo rinkoje taip pat pamažu gerėja – kovo mėn. JAV nedarbo lygis sumažėjo iki 7,6 proc., t. y. žemiausio lygio per ketverius metus. Be to, šalyje atsigauna ir nekilnojamojo turto rinka: būsto sandorių skaičius didėja jau beveik dvejus metus, apie metus kyla ir būsto kainos. Vis dėlto šalies ūkio augimas pastaruju metu prognozuojamas šiek tiek mažesnis, nei prognozuota anksčiau, nes 2013 m. pirmąjį ketvirtį įsigaliojo truputį didesnė, nei tikėtasi, fiskalinė konsolidacija. Nuo sausio mėn. JAV padidėjo kai kurie mokesčiai, o kovo mėn. įsigaliojo sprendimas šiek tiek sumažinti daugumą valdžios sektoriaus išlaidų, nes JAV Kongresas nesutarė dėl priemonių, kurios būtų leidusios šį sumažinimą atidėti. Įsigaliojus tokiai konsolidacijai, JAV valdžios sektoriaus deficitas mažės. Tačiau ilgalaikes federalinio biudžeto deficito prognozes pateikianti JAV Kongreso Biudžeto valdyba skaičiuoja, kad artimiausią dešimtmetį jis sudarys vidutiniškai apie 3,3 proc. BVP per metus, o tokia valdžios sektoriaus finansų raida vis dar kelia susirūpinimą. Todėl tikėtina, kad sprendimai, kuriais siekiama mažinti valdžios sektoriaus deficitą, tebebus vienas iš pagrindinių JAV vidaus politikos diskusijų ir derybų klausimų.

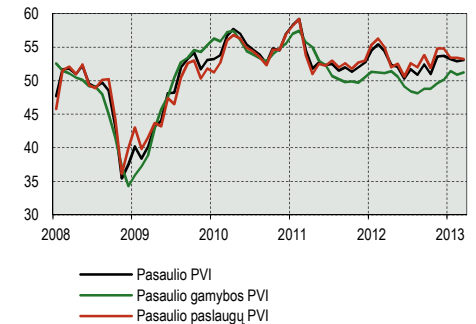
Dėl nesklaidžiai vykusio tarptautinės paramos Kiprui susitarimo vėl susvyravo prieš keletą mėnesių stiprėjęs pasitikėjimas euro zonos perspektyva. Kadangi derybos buvo labai sudėtingos ir gerokai užsitęsė, nerimaujama, kad stipriųjų euro zonos valstybių nenoras teikti pagalbą finansinių problemų patiriančioms valstybėms gali toliau didėti. Be to, tai, kad Kipre vos nepriimtas sprendimas nurašyti dalį visų indėlių, sukūrė neigiamai vertinamą precedentą euro zonoje, ir jis gali turėti įtakos bankų sektoriaus raidai silpnesnėse regiono šalyse. Galiausiai Kipre įvesti kapitalo judėjimo apribojimai, kurie gali būti taikomi kritiniais atvejais, tačiau jie iš esmės neatitinka pinigų sąjungos veikimo principų. Numatomas didelis Kipro BVP nuosmukis dėl santykinio šio ūkio mažumo beveik neturės poveikio euro zonos ekonomikai, tačiau įvykiai Kipre sustiprino nerimą, kad nėra priimta pakankamai sprendimų, kurie leistų suvaldyti užsitęsusią regiono krizę.

Rusijos ūkio plėtra lėtėja labiau, nei tikėtasi, ir 2013 m. ekonomikos augimas prognozuojamas mažesnis. Palyginti su 2012 m. pirmaisiais dviem ketvirčiais, ketvirtąjį šalies BVP kilo perpus lėčiau (2,1 % per metus), o 2013 m. pirmąjį ketvirtį augimas dar labiau sumažėjo (išankstiniais vertinimais – iki 1,5 % per metus). Šalies ekonomikos ministro teigimu, tokias tendencijas, ypač lėtesnį eksporto ir investicijų augimą, labiausiai lemia euro zonos ekonomikos nuosmukis. Mažiau palanki Rusijos ūkio raida gali paskatinti centrinį banką vykdyti ūkio augimą labiau skatinančią pinigų politiką. Iki šiol įgyvendinama pinigų politika buvo konservatyvi, nes centrinis bankas daugiau dėmesio kreipė į didesnę negu siekiamoji infliaciją.

Nesitikima, kad artimiausiais mėnesiais pagrindiniai pasaulio centriniai bankai pakeistų pinigų politikos kryptį, ji ir toliau bus skatinamoji. JAV, euro zonos ir Anglijos centriniai bankai per 2013 m. pirmus keturis mėnesius naujų pinigų politikos sprendimų nepriėmė, bet ECB atstovų pareiškimai sustiprino lūkesčius, kad tokie sprendimai gali būti priimti artimiausiu metu. Labiausiai tarptautines rinkas nustebino Japonijos bankas, kuriam nuo kovo 19 d. vadovauja naujas pirmininkas. Dar

2012 m. pabaigoje gerėjusius lūkesčius dėl pasaulio ūkio perspektyvų prislopinę įvykiai Kipre ir gana prasta euro zonos ūkio raida.

1 pav. Pirkimo vadybininkų indeksai (PVI)

Šaltinis: „Markit“.

Šiuo metu numatoma, kad recesija euro zonoje bus šiek tiek didesnė ir ilgesnė, nei tikėtasi anksčiau. JAV ūkio padėtis yra gerokai palankesnė.

1 lentelė. Makroekonominiai JAV, euro zonos, Japonijos ir Rusijos rodikliai (procentais, jei nenurodyta kitaip)

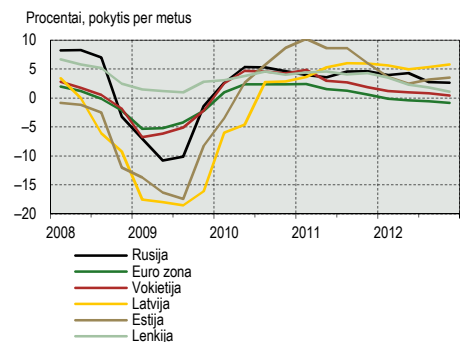
	2012	2013*	2014*
Realiojo BVP pokytis			
JAV	2,2	1,9	3,0
Euro zona	-0,6	-0,4	1,2
Japonija	2,0	1,6	1,4
Rusija	3,4	3,4	3,8
Vidutinė metinė infliacija			
JAV	2,1	1,8	1,7
Euro zona	2,5	1,6	1,5
Japonija	0,0	0,1	3,0
Rusija	5,1	6,9	6,2
Valdžios sektoriaus balansas, proc. BVP			
JAV	-8,5	-6,5	-5,4
Euro zona	-3,7	-2,9	-2,8
Japonija	-10,2	-9,8	-7,0
Rusija	0,4	-0,3	-1,0

Šaltiniai: TVF ir EK.

* Prognozės.

Tarptautinė aplinka tampa mažiau palanki – daugumos pagrindinių Lietuvos eksporto partnerių ūkio plėtra lėtėja.

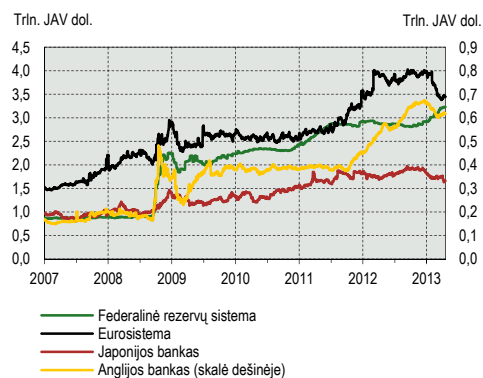
2 pav. Pagrindinių Lietuvos eksporto partnerių BVP raida

Šaltiniai: Eurostatas, Rusijos federalinė statistikos tarnyba ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Pagrindiniai centriniai bankai toliau įgyvendina specialiąsias pinigų politikos priemones.

3 pav. Pagrindinių centrinių bankų turtas

Šaltiniai: „Bloomberg“, Federalinė rezervų sistema ir Lietuvos banko skaičiavimai.

sausio mėn. Japonijos bankas paskelbė, kad dvigubai padidins infliacijos tikslą – nuo 1 iki 2 proc. Valstybėje, kurioje infliacija pastaruosius penkiolika metų dažniausiai buvo neigiama, o 2012 m. sudarė 0 proc., toks pokytis yra esminis. Balandžio 4 d. Japonijos bankas pranešė, kad pakeitė pinigų politikos operacinį tikslą – rodiklį, kurio tiesiogiai siekia vykdydamas pinigų rinkos operacijas. Jis orientuosis ne į vienos nakties palūkanų normą, o į pinigų bazę. Siekdamas, kad per dvejus metus infliacija padidėtų iki 2 proc., Japonijos bankas planuoja padvigubinti pinigų bazę ir turimų Japonijos VVP apimtį. Tikimasi, kad šis naujas skatinimo planas susilpnins Japonijos jeną, padidins šalies eksportą ir BVP augimą.

II. REALUSIS SEKTORIUS

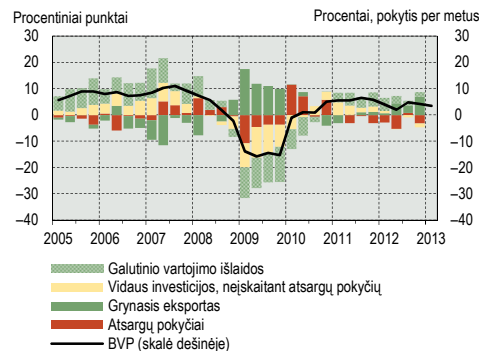
Lietuvos ekonomika tebeauga vienu sparčiausių tempų ES, svarbus jos plėtros veiksnys yra grynasis eksportas. Itin palankų grynojo eksporto poveikį lėmė mažiau didėjusi vidaus paklausa ir palankūs vienkartiniai veiksniai. Mažiau didėjusi vidaus paklausa darė poveikį importui, ypač investicinių prekių, o vienkartiniai veiksniai – rekordinis žemės ūkio derlius Lietuvoje ir prastas derlius užsienio šalyse – reikšmingai padidino eksportą. Eksportą didino ir kitų prekių išorės paklausa, tiesa, ji augo mažiau nei anksčiau. Grynojo eksporto poveikį BVP augimui iš dalies atsveria atsargų pasikeitimas: kadangi eksportuojamos anksčiau sukauptos žemės ūkio produktų atsargos, bendros atsargos šalyje mažėja¹.

Neįvykdyta valstybės investicijų programa yra svarbus veiksnys, lemiantis bendrą investicijų nuosmukį. Valstybės investicijų programa labiausiai orientuota į Lietuvos infrastruktūros vystymą. Būtent šio tipo pastatų, t. y. inžinerinių statinių, statyba 2012 m. antrąjį pusmetį labiausiai sumažėjo. Vis dėlto investicijos į civilinius inžinerinius statinius artimiausiais ketvirčiais turėtų atsigauti, nes naujoje valstybės investicijų programoje 2013 m. numatomos didesnės investicijos. Investicijos į mašinas ir įrenginius, įskaitant transporto priemones, tebėra panašaus lygio kaip ir prieš metus. Jas ypač palaiko padidėjusios įmonių išlaidos automobilių parkui atnaujinti. Tačiau pagrindinių šalies prekybos partnerių plėtra numatoma mažesnė, vadinasi, investicijų į transporto priemones tendencijos trumpuoju laikotarpiu gali būti mažiau palankios. Kol kas neatsigauna investicijos į kitas mašinas ir įrenginius. Pažymėtina, kad maždaug ketvirtadalį jų sudaro apdirbamosios gamybos investicijos. Nemažą dalį investicijų į šias gamybos priemones sudaro mažmeninės ir didmeninės prekybos, statybos investicijos, t. y. investicijos tokių ekonominės veiklos rūšių, kurių ateities perspektyvų vertinimas praėjusiais metais buvo itin atsargus. Toks atsargus vertinimas neigiamai veikė minėtų ekonominės veiklos rūšių įmonių plėtros sprendimus. Tvyrant neapibrėžtumui dėl ūkio ateities perspektyvų, investicijos į mašinas ir įrenginius artimiausiu metu turėtų keistis nedaug.

Nors realiojo darbo užmokesčio fondas sumenko, gerėjančios namų ūkių nuotaikos ir mažiau nei prieš metus sumažėję įsipareigojimai bankams lemia pakankamai spartų privataus vartojimo augimą. Geresnės namų ūkių nuotaikas greičiausiai lemia su minimaliojo mėnesinio darbo užmokesčio padidinimu sietini didesnių disponuojamųjų pajamų lūkesčiai. Palankus kredito poveikis iš dalies susidarė dėl bazės efekto, nes 2011 m. ketvirtąjį ketvirtį labiau nei bet kada sumažėjo namų ūkių finansiniai įsipareigojimai bankams. 2012 m. pabaigoje jie sumažėjo ne tiek daug, todėl namų ūkiai didesnę disponuojamųjų pajamų dalį galėjo skirti vartojimui. Verta pažymėti, kad vartojimą taip pat turėjo skatinti iš turimo turto gaunamos nereguliaros namų ūkių pajamos, kurių didžiąją dalį sudaro dividendai. Vertinant trumpalaikę perspektyvą, matyti, kad privatus vartojimas turėtų augti panašiu tempu, kaip ir praėjusių metų antroje pusėje. Teberėjančios namų ūkių nuotaikos, didesnis minimalusis darbo užmokestis ir mažiau kylančios kainos bus pagrindiniai privatų vartojimą skatinsiantys veiksniai, tačiau jų poveikį slopins mažiau augantis užimtumas.

Vidaus paklausai augant vis lėčiau, grynasis eksportas tebėra pagrindinis ekonomikos plėtros veiksnys.

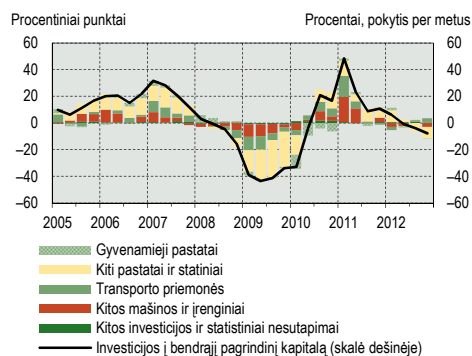
4 pav. Išlaidų metodu įvertinto realiojo BVP kaitos veiksniai

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Neįvykdyta valstybės investicijų programa yra svarbus veiksnys, lemiantis bendrą investicijų nuosmukį.

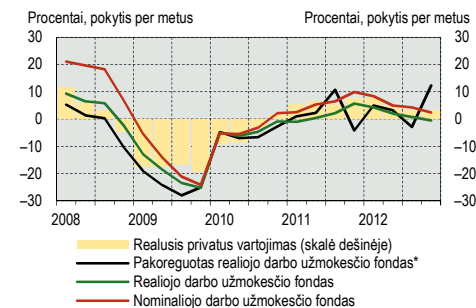
5 pav. Vidaus investicijų kaitos veiksniai

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Gerėjančios namų ūkių nuotaikos ir mažiau nei prieš metus sumažėję įsipareigojimai bankams lemia pakankamai spartų privataus vartojimo augimą.

6 pav. Namų ūkių darbo užmokesčio fondas ir vartojimas

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

* Darbo užmokesčio fondas, padidintas vartojimo paskolų srautu ir sumažintas skolos aptarnavimo išlaidomis.

¹ Nacionalinėse sąskaitose prie atsargų priskiriamos medžiagos ir žaliavos (skirtos tarpiniam naudojimui gamyboje), nebaigta produktų ir paslaugų gamyba, pagaminta produkcija, kurios gamintojai daugiau neketina perdirbti, ir perarduoti skirtos prekės. Žemės ūkio derlius į BVP įtraukiamas jį nuimant, tačiau dėl kainų tendencijų rinkoje, sandorių sąlygų ar logistikos apribojimų vartotojus jis dažniausiai pasiekia vėliau. Vartotojų nepasiekęs derlius vertinamas kaip atsargos, kurios iš pradžių ūkio augimą veikia palankiai, o vėliau, derliui pasiekus vartotojus ir dėl to menkstant atsargoms, – neigiamai. Jei derliaus vartotojai yra užsienyje, atsargų sumažėjimą atsveria didesnis eksportas.

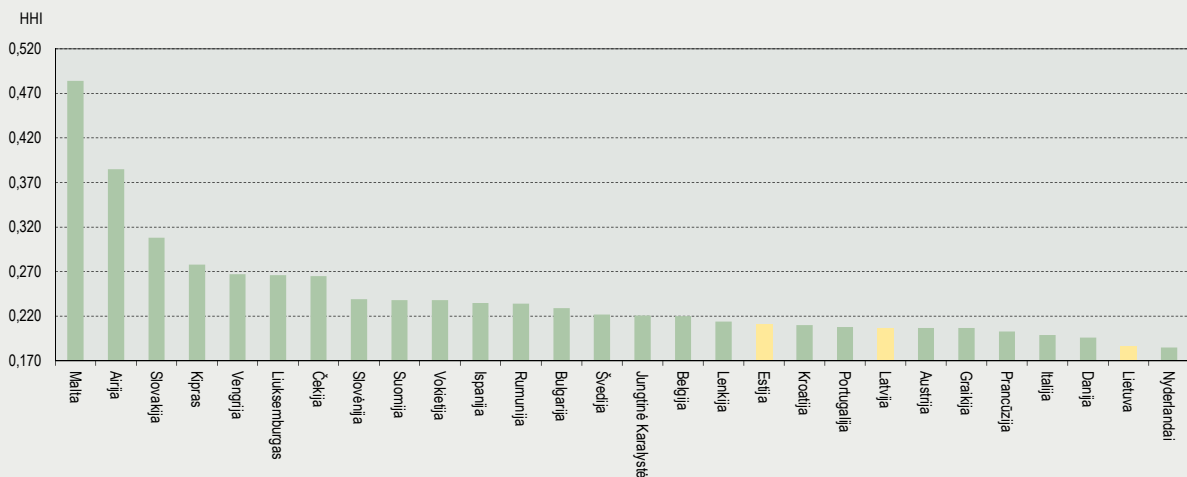
1 intarpas. Lietuvos eksporto koncentracija

2012 m. eksportas vėl tapo pagrindiniu ekonomikos augimo veiksmu. Kad eksporto augimas būtų tvarus, svarbu, kad jo plėtra būtų pajėgi atsilaikyti prieš įvairius paklausos ir pasiūlos šokus. Vienas iš būdų sumažinti jų poveikį yra eksportuojamos produkcijos diversifikacija pagal prekes ar rinkas. Vertinant eksporto diversifikacijos lygį, skaičiuojami įvairūs koncentracijos indeksai, o vienas populiariausių yra Herfindahlio ir Hirschmano indeksas (HHI)¹:

$$HHI = \sqrt{\left[\sum_{i=1}^n \left(\frac{X_{it}}{X_t} \right)^2 \right]}$$

čia: X_{it} – prekės i eksportas (arba eksportas į valstybę i), n – prekių grupių (arba valstybių) skaičius, X_t – visas eksportas. Indekso reikšmė gali svyruoti tarp 0 ir 1. Tiesia, mažiausia HHI reikšmė kinta priklausomai nuo skaičiavimams naudojamų prekių grupių arba valstybių skaičiaus – kuo jis didesnis, tuo mažesnė galima žemiausia indekso reikšmė. HHI įgytų mažiausią reikšmę, jei visų prekių grupių arba valstybių eksporto dalis būtų tokia pati. Kai visą eksportą sudaro tik viena prekių grupė arba eksportuojama tik į vieną prekybą partnerę, indeksas įgyja didžiausią reikšmę. Siekiant išvengti itin didelių indekso svyravimų, tolesnei analizei naudojami eksporto duomenys neįtraukiant mineralinio kuro, tepalų ir panašių medžiagų eksporto, nes pastarasis labai priklauso nuo kainų svyravimų. Standartiniame tarptautinės prekybos klasifikatoriuje (angl. *Standard International Trade Classification, SITC*) šie produktai atitinka 3 kategoriją.

A pav. ES valstybių ir Kroatijos 2011 m. eksporto pagal prekių grupes HHI reikšmės

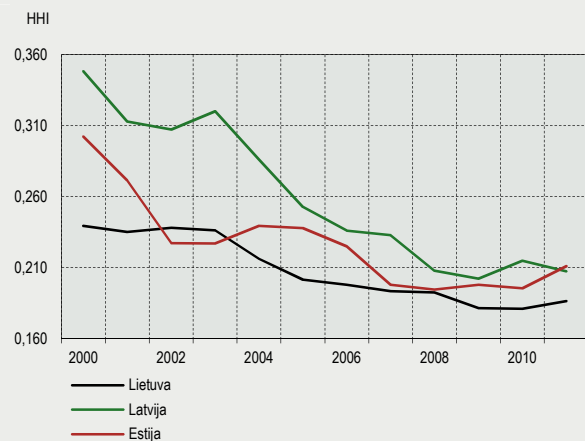
Šaltiniai: „Comtrade“ (JT) ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Vertinant eksporto koncentraciją pagal prekes, naudojamas dviejų ženklų lygmens 3 revizijos SITC klasifikatorius. Lietuvos eksporto HHI reikšmė 2011 m. buvo 0,186 (žr. A pav.). Tai mažiausia HHI reikšmė iš Baltijos valstybių (Latvijos tokia reikšmė yra 0,207, Estijos – 0,211) ir viena mažiausių ES (skaičiavimams naudojami ir Kroatijos duomenys, nes ši valstybė netrukus taps ES nare). Latvija ir Estija irgi patenka tarp 10 labiausiai eksportą diversifikavusių ES valstybių. Didelė eksporto diversifikacija pagal prekes rodo, kad Lietuvos (ir kitų Baltijos valstybių) ekonomika svarbiausių eksportuojamų prekių paklausos šokų turėtų būti veikiami santykinai mažiau nei daugelio kitų ES valstybių ekonomika.

Lietuvos eksporto diversifikacija pagal prekes didėjo iš esmės visą 2000–2011 m. laikotarpį (žr. B pav.). Panaši tendencija vyravo Estijoje ir Latvijoje. Palyginti su kitomis Baltijos valstybėmis, eksporto koncentracija Lietuvoje mažėjo reikšmingai lėčiau. Tokie eksporto koncentracijos pokyčiai paaiškinami gerokai mažesniu Lietuvos eksporto koncentracijos lygiu analizuojamojo laikotarpio pradžioje.

Skaičiuojant koncentracijos indeksą, galima įvertinti ir prekių grupių, kurios labiausiai prisidėjo prie eksporto plėtros, eksporto augimo priežastis. Jei tam tikros prekių grupės eksporto diversifikacija didėja, tai rodo, kad tos grupės mažiau svarbių (sudarančių mažesnę dalį viso grupės eksporto) prekių eksportas analizuojamuoju laikotarpiu auga sparčiau už svarbesnių jos prekių eksportą, t. y. tam tikros prekių grupės eksporto struktūra tampa tolygesnė. Kai tendencija yra priešinga – svarbesnių prekių eksportas auga sparčiau už mažiau svarbių prekių eksportą, – tam tikros prekių grupės eksporto diversifikacija mažėja, t. y. didėja specializacija eksportuojant svarbiausius produktus. Analizė atliekama įvertinant eksporto koncentracijos kaitą atskirose prekių grupėse, tam panaudojant detalesnius eksporto duomenis.

B pav. HHI kaita 2000–2011 m. (apskaičiuota eksportą išskaidant pagal prekių grupes)

Šaltiniai: „Comtrade“ (JT) ir Lietuvos banko skaičiavimai.

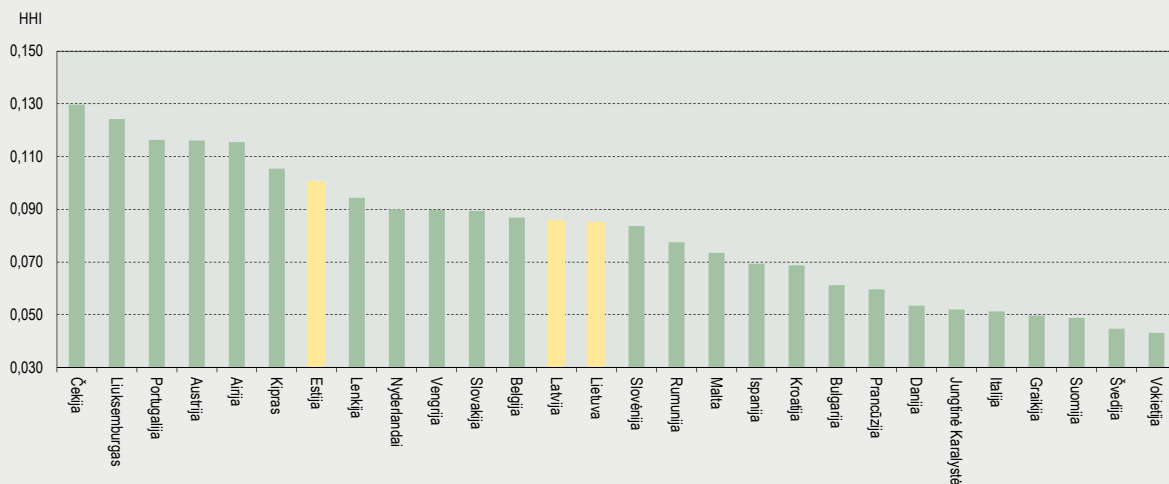
Išanalizavus pagrindinių eksporto prekių grupių HHI kaitą, galima teigti, kad labiausiai Lietuvos eksportą skatinusiųjų – maisto, gėrimų ir tabako prekių grupės, chemijos, gumos, plastikų ir nemetalo mineralinių prekių grupės – eksportas augo dėl santykinai sparčiau didėjusio mažiau svarbių prekių eksporto, t. y. eksportuojamų prekių koncentracija šiose grupėse sumažėjo. Maisto, gėrimų ir tabako prekių grupėje koncentracija mažėjo 1999–2006 m., o vėliau iš esmės nekito. Chemijos, gumos, plastikų ir nemetalo mineralinių produktų eksportui esminiai buvo 2006 m. Tuo metu Lietuvoje pradėjo veikti stambesnės pirminių plastikų gamyklos, jos sumažino šios prekių grupės eksporto koncentraciją. Kitų mažiau svarbių prekių grupių – transporto priemonių grupės, medienos ir gaminių iš medžio, įskaitant baldus, popierių ir kartoną, grupės – eksporto plėtrą lėmė sparčiau augęs svarbiausių prekių eksportas: transporto priemonių grupėje – automobilių ir kitų variklinių transporto priemonių, o medienos ir gaminių iš medžio, įskaitant baldus, popierių ir kartoną, grupėje – baldai. Tekstilės produktai buvo bene vienintelė iš svarbiausių eksporto prekių grupių, kurios didesnę diversifikaciją pagal produktus lėmė sunykusi tradicinė tekstilės pramonė. Analizuojamojo laikotarpio pabaigoje tekstilės produktų dalis sudarė 3 kartus mažesnę eksporto dalį nei laikotarpio pradžioje, ir svarbią tekstilės gaminių eksporto dalį sudarė nišiniai produktai. Kitų prekių grupių eksporto koncentracija analizuojamuoju laikotarpiu kito mažai. Tai rodo, kad šias prekių grupes sudarančių eksportuojamų prekių struktūra reikšmingai nepakito.

Bene visose Latvijos eksporto plėtrą lėmusiose prekių grupėse – metalų ir jų gaminių, chemijos produktų, nemaistinių žaliavų – mažiau svarbių prekių eksportas analizuojamuoju laikotarpiu augo sparčiau už svarbesnių produktų eksportą, t. y. šiose prekių grupėse didėjo eksportuojamų prekių diversifikacija. Tik žemės ūkio ir kitų pramoninių mašinų ir įrenginių grupės eksportuojamų prekių diversifikacija mažėjo, o maisto, gėrimų ir tabako grupės koncentracijos pokyčiai buvo nedideli.

Estijoje šiek tiek mažiau nei trečdaliį viso eksporto sudaro žemės ūkio ir pramoninės mašinos bei įrenginiai. Analizuojamojo laikotarpio pradžioje šios prekių grupės eksportas buvo labai koncentruotas, pagrindinė prekė – telekomunikacijų įrenginiai – sudarė tris ketvirtadalius viso grupės eksporto. Tačiau Estijai pradėjus eksportuoti daugiau statybos inžinerinių prietaisų, elektros įrangos ir kitų panašių įrenginių, telekomunikacijų įrenginių dalis, palyginti su visu šios prekių grupės eksportu, analizuojamojo laikotarpio pabaigoje sumažėjo iki 40 proc., kartu padidėjo žemės ūkio ir pramoninių mašinų bei įrenginių eksporto diversifikacija. Kitų svarbių prekių grupių – maisto, gėrimų ir tabako, nemaistinių žaliavų – eksporto diversifikacija analizuojamuoju laikotarpiu taip pat padidėjo.

Eksporto koncentracijos pagal geografines rinkas analizė rodo, kad Lietuvos eksporto koncentracija, palyginti su kitomis ES valstybėmis, yra vidutinė (žr. C pav.). Vis dėlto tarp Baltijos valstybių ji yra mažiausia (Lietuvos HHI 2011 m. buvo 0,085, Latvijos – 0,086, Estijos – 0,101). Vadinasi, Lietuvai, palyginti su kitomis ES valstybėmis, paklausos šokas, sietinas su pagrindinėmis prekybos partnerėmis, turėtų santykinai didesnį poveikį nei paklausos šokas, sietinas su pagrindinėmis eksportuojamų prekių grupėmis. Lietuvos eksportas pagal rinkas nėra taip gerai išskaidytas, kaip jis išskaidytas pagal prekes. Nemenka Lietuvos eksporto koncentracija pagal rinkas yra susijusi su itin dideliu eksportu į Rusiją. Analizuojamojo laikotarpio pabaigoje į šią valstybę buvo vežama penktadalis eksportuojamos produkcijos. Taigi, įvykus paklausos šokui Rusijoje, Lietuvos ekonomika tai pajustų gana stipriai.

C pav. ES valstybių ir Kroatijos 2011 m. eksporto pagal rinkas HHI reikšmės

Šaltiniai: „Comtrade“ (JT) ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Atsižvelgiant į dabartinę valstybių skolų krizę ES, nuspręsta įvertinti ir Lietuvos eksporto tik į ES valstybes koncentraciją. Vertinant ją, gauti daug geresni rezultatai, nei vertinant Lietuvos eksporto į visas pasaulio rinkas koncentraciją. Iš ES valstybių 2011 m. Lietuvos eksporto į ES koncentracijos indeksas yra vienas mažiausių, mažesni tik Vokietijos ir Švedijos atitinkami rodikliai. Tai leidžia teigti, kad Lietuvos eksportas į ES valstybes yra išskaidytas santykinai geriau nei kitų ES valstybių eksportas ir kad, įvykus paklausos šokui vienoje iš pagrindinių prekybos partnerių, Lietuvos užsienio prekyba nukentėtų mažiau. Kitose Baltijos valstybėse padėtis šiek tiek skiriasi. Latvijos eksporto į ES valstybes diversifikacija yra didesnė nei eksporto į viso pasaulio rinkas, o Estijos eksporto į ES valstybes diversifikacija panaši kaip eksporto į pasaulio rinkas diversifikacija.

Priešingai nei eksporto koncentracija pagal prekes, Lietuvos eksporto į viso pasaulio rinkas koncentracija pagal rinkas analizuojamuoju laikotarpiu didėjo (žr. D pav.). Iš pradžių kiek sumažėjusi, nuo 2004 m. ji pradėjo augti (augimas trumpam stabtelėjo tik 2009 m.). Iš Baltijos valstybių eksporto koncentracija pagal rinkas didėjo tik Lietuvos. Latvijoje analizuojamuoju laikotarpiu ji iš esmės nepakito. Estijoje didelė eksporto koncentracija pagal rinkas buvo 2000–2002 m., vėliau ji svyravo apie tam tikrą ilgalaikį vidurkį. Vertinant eksporto į ES valstybes koncentracijos pokyčius, esminių pasikeitimų nepastebėta visu analizuojamuoju laikotarpiu.

Apibendrinant gautus rezultatus, galima daryti išvadą, kad Lietuvos eksporto struktūra yra gerai diversifikuota. Didėjusi diversifikacija pagal prekes lėmė labiausiai eksportą skatinusių prekių grupių eksporto plėtrą. Tiesa, kai kurių mažiau svarbių prekių grupių eksportą didino padidėjusi specializacija. Vis dėlto mažėjanti eksporto diversifikacija pagal rinkas ir didėjanti eksporto priklausomybė nuo ekonominės padėties Rusijoje kelia nerimo. Kitų Baltijos valstybių eksporto diversifikacija pagal prekes yra kiek mažesnė nei Lietuvos eksporto, tačiau didesnė nei vidutiniškai ES.

D pav. HHI kaita 2000–2011 m. (apskaičiuota eksportą išskaidant pagal valstybes)

Šaltiniai: „Comtrade“ (JT) ir Lietuvos banko skaičiavimai.

¹ Siekiant išryškinti skirtumą tarp valstybių, skaičiuojamas modifikuotas HHI. Klasikinė indekso apskaičiavimo formulė yra $HHI = \sum_{i=1}^n \left(\frac{x_{it}}{x_t}\right)^2$.

III. DARBO RINKA

Ankstesniais 2012 m. ketvirčiais nuosaikiai gerėjusi, metų pabaigoje padėtis darbo rinkoje šiek tiek pablogėjo. Ketvirtąjį ketvirtį nedarbas išaugo iki 13,0 proc. (trečiąjį ketvirtį sudarė 12,3 %), tačiau buvo 0,7 proc. punkto mažesnis nei prieš metus. Įprasta, kad dėl sezoniškumo tam tikrose ekonominėse veiklose metų pabaigoje daugėja bedarbių. Vis dėlto nedarbo lygio išaugimo paaiškinti vien sezoniškumu negalima – ketvirtąjį ketvirtį užfiksuotas nedarbo lygio padidėjimas net ir pašalinus sezono įtaką.² Tikėtina, kad jis daugiausia susijęs su paslaugų sektoriumi, nes metų pabaigoje labiausiai išaugo būtent šiame sektoriuje anksčiau dirbusių bedarbių skaičius. Kita vertus, tendencijos darbo rinkoje nėra vienareikšmės. Ilgalaikių bedarbių, t. y. neturinčių darbo ilgiau nei metus asmenų, skaičius pastaruosius dvejus metus mažėjo. Tačiau bedarbių, neturinčių darbo trumpiau nei metus, skaičius, 2011 m. mažėjęs, 2012 m. nebemažėjo, o metų pabaigoje net šiek tiek išaugo.

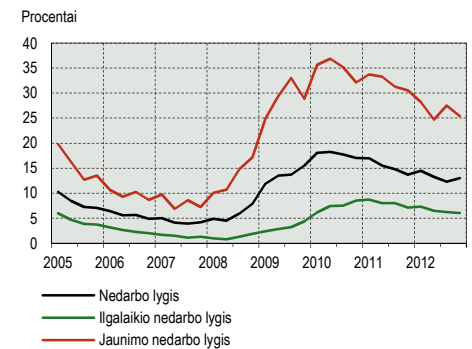
Nors užimtumą teigiamai veikė vienkartiniai, su žemės ūkio derliumi susiję, veiksniai, jų nepakako, kad būtų išsaugotas metų viduryje užfiksuotas spartus metinis užimtųjų skaičiaus augimas. Ketvirtąjį ketvirtį užimtųjų buvo 0,8 proc. daugiau nei prieš metus. Daugiausia tam įtakos turėjo didėjantis savarankiškai dirbančiųjų skaičius. Samdomų darbuotojų skaičiaus augimas buvo lėčiausias nuo darbo rinkos atsigavimo pradžios. Jau ilgiau nei metus užimtųjų valstybės sektoriuje skaičius beveik nesikeičia, vadinasi, užimtumas daugiausia auga dėl didėjančio užimtųjų privačiajame sektoriuje skaičiaus. Nuo metų vidurio prie užimtumo augimo reikšmingai prisideda žemės ūkis – metų pabaigoje užimtųjų šiame sektoriuje buvo dešimtadaliu daugiau nei prieš metus. Tikėtina, kad tam įtaką tebedarė gausus derlius, tačiau jo poveikis greičiausiai yra laikinas. Pirmąjį pusmetį nemenkai prie užimtumo augimo prisidėjęs paslaugų sektoriaus teigiama įtaka vėliau mažėjo, o metų pabaigoje užimtųjų šiame sektoriuje buvo net mažiau nei 2011 m. atitinkamu laikotarpiu.

Darbo užmokestis augo nuosaikiai. Ketvirtąjį ketvirtį nominalusis bruto darbo užmokestis per metus didėjo 2,6 proc. – panašiu tempu, kaip ir ankstesnius keturis ketvirčius. Tiek valstybiniame, tiek privačiajame sektoriuose darbo užmokestis kilo panašiu tempu. Atvirajame sektoriuje – apdirbamojoje gamyboje ir žemės ūkyje – jis jau beveik metus didėja dvigubai sparčiau nei uždaramame. Nereguliariųjų išmokų, lėmusių nemenką darbo užmokesčio augimą 2012 m. pradžioje, įtaka pastaruosius du ketvirčius buvo menka.

Kadangi ekonomikos plėtros perspektyvos gana neapibrėžtos, ryškus darbo rinkos padėties pagerėjimas artimiausiu metu nėra tikėtinas. Registruotų bedarbių šių metų sausio–kovo mėn., palyginti su atitinkamu laikotarpiu prieš metus, buvo mažiau, tačiau jų skaičius nuo praėjusių metų vidurio mažėjo pastebimai lėčiau. Verslo tendencijų tyrimai tikėtis spartaus užimtumo augimo prekybos ir kitų paslaugų įmonėse artimiausiu metu taip pat neleidžia. Prekybos sektoriaus vertinimai, palyginti su buvusiais iki ekonominio nuosmukio, pastebimai prastesni, o kitų paslaugų įmonių vertinimai gerokai suprastėjo per antrąjį 2012 m. pusmetį. Vis dėlto pramonės sektorius gana optimistiškai, panašiai kaip prieš ekonomikos nuosmukį, vertina būsimą darbuotojų skaičių. Statybų sektoriuje visus 2012 m. vyravę pesimistiški būsimų darbuotojų skaičiaus vertinimai pastaruosiu metu pastebimai pagerėjo.

Nors bendrojo nedarbo lygis kilo, ilgalaikis ir jaunimo nedarbas mažėjo.

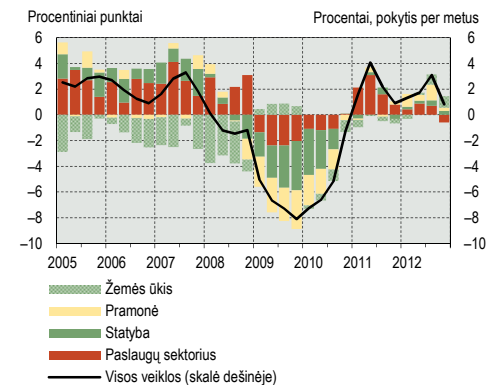
7 pav. Nedarbo lygis

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai. Pastaba: duomenys iki 2011 m. I ketvirčio perskaiciuoti remiantis 2011 m. visuotinio gyventojų ir būstų surašymo duomenimis.

Žemės ūkio sektoriaus poveikis užimtumui buvo teigiamas, o paslaugų sektoriaus – neigiamas.

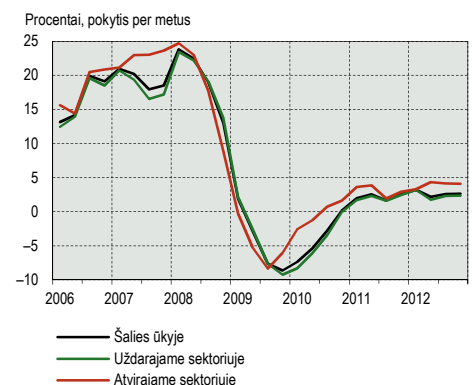
8 pav. Užimtieji pagal ekonominės veiklos rūšis

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai. Pastaba: duomenys iki 2011 m. I ketvirčio perskaiciuoti remiantis 2011 m. visuotinio gyventojų ir būstų surašymo duomenimis.

Šalyje darbo užmokestis augo nuosaikiai, atvirajame sektoriuje pastebimai sparčiau nei uždaramame.

9 pav. Darbo užmokesčio kitimas atvirajame ir uždaramame sektoriuose

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

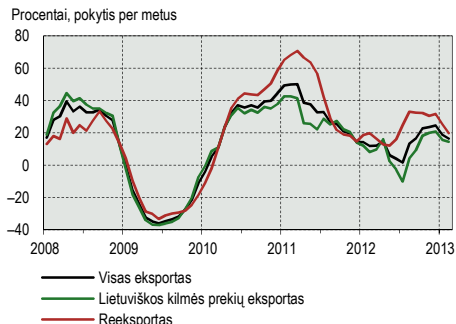
² Eurostato pagal sezoniškumą pakoreguotais duomenimis, ketvirtąjį ketvirtį nedarbas padidėjo 0,2 proc. p. (iki 13,2 %).

IV. IŠORĖS SEKTORIUS

Besitęsiantis nuosmukis euro zonoje ir silpnstanti vidaus paklausa Rusijoje lemia prastėjančią Lietuvos eksporto raidą.

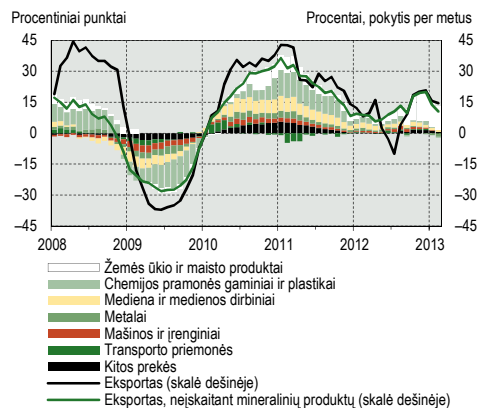
10 pav. Lietuviškos kilmės prekių eksporto ir reeksporto metiniai pokyčiai (3 mėn. slenkamosios sumos)

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Lietuviškos kilmės prekių eksporto plėtrą ypač lemia žemės ūkio produkcijos eksportas, tačiau artimiausiais mėnesiais, išsekus 2012 m. derliaus atsargoms, toks poveikis išnyks.

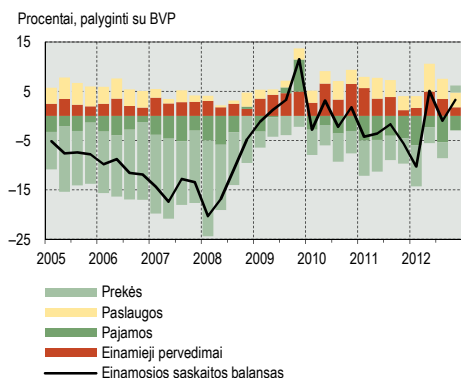
11 pav. Lietuviškos kilmės prekių eksporto kaitos veiksniai (3 mėn. slenkamosios sumos)

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

2012 m. ketvirtąjį ketvirtį einamosios sąskaitos raida buvo palanki dėl užsienio prekybos perviršio.

12 pav. Einamosios sąskaitos balanso sudedamosios dalys

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Lietuvos bankas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Dėl užsienio paklausos poveikio eksportas auga lėčiau, tačiau plėtra tebėra gana sparti, nes žemės ūkio produktų eksportas ir toliau yra didelis³. Lietuviškos kilmės eksporto ir reeksporto raida panaši: po itin veržlaus 2012 m. antrojo pusmečio metinė plėtra blėsta. Reeksportas auga lėčiau dėl sulėtėjusios vidaus paklausos plėtos Rusijoje, į kurią nukreipta didžiausia Lietuvos reeksporto dalis. Šis veiksnys ir besitęsiantis nuosmukis euro zonoje veikia ir lietuviškos kilmės prekių eksportą. 2013 m. sausio–vasario mėn. duomenys rodo, kad daugumos lietuviškos kilmės prekių grupių eksporto tendencijos blogėjo – lėčiau augo baldų, mašinų ir įrenginių eksportas, o metalų eksportas buvo reikšmingai mažesnis nei prieš metus. Tačiau tokią užsienio paklausos raidą atsveria vis dar sparti naftos produktų eksporto plėtra ir ypač pagerėjęs Lietuvos žemės ūkio derliaus eksportas. Nuo 2012 m. rugsėjo iki 2013 m. vasario mėn. grūdų parduota daugiau nei 2,5 karto daugiau nei ankstesnių metų atitinkamu laikotarpiu, o grūdų eksporto nominalioji vertė dėl aukštų pasaulinių maisto produktų kainų viršijo 1,8 mlrd. Lt ir buvo daugiau negu tris kartus didesnė. Taigi, žemės ūkio ir naftos produktų eksporto rezultatai yra esminiai veiksniai, lėmę daugiau negu 90 proc. eksporto metinio augimo sausio–vasario mėn.

Tikėtina, kad eksporto plėtra artimiausiu metu silpnės. Panašu, kad 2013 m. pirmąjį ketvirtį eksportas augs lėčiau negu kelis ankstesnius ketvirčius, ypač – dėl senkančių Lietuvos derliaus atsargų. Vis dėlto eksporto augimą turėtų palaikyti jam svarbių sektorių ilgalaikiai tiekimo susitarimai ir Lietuvos gamintojų konkurencingumas, kuris leidžia daugeliui Lietuvos eksportuotojų didinti užimamas užsienio rinkos dalis net ir esant silpnai išorės paklausai. Didžiausio šalies eksportuotojo – AB „ORLEN Lietuva“ veikla, kuri turėtų būti stabilesnė negu 2012 m., taip pat prisidės prie eksporto plėtos. Ilgesnio laikotarpio Lietuvos eksporto perspektyvą iš esmės lems euro zonos krizės raida ir gebėjimas išsaugoti įgytą pramonės konkurencingumą.

2012 m. ketvirtąjį ketvirtį susidarė einamosios sąskaitos balanso perviršis (3,4 % BVP). Jį iš esmės lėmė palankus užsienio prekybos poveikis, t. y. veržlus eksportas ir santykinai mažesnė importo plėtra. Užsienio prekybos prekėmis balanso ketvirtinis perviršis buvo vienas didžiausių nuo duomenų rinkimo pradžios. Lietuviškos kilmės žemės ūkio produkcijos eksportas buvo ypač palankus šalies užsienio prekybos balansui, nes, kitaip nei apdirbamojoje gamyboje (neįskaitant maisto pramonės), žemės ūkio ekonominėje veikloje užsienio žaliavų poreikis yra labai mažas. Todėl ši veikla nesukūrė prielaidų spartesniam importo didėjimui, ir jis, neįsibėgėjęs vidaus paklausai, nuo 2012 m. antrojo pusmečio augo mažiau nei eksportas. Kitos einamosios sąskaitos sudedamosios dalys keitėsi palyginti nedaug: einamųjų pervedimų perviršis buvo mažesnis negu ankstesniais ketvirčiais, daugiausia – dėl mažesnio ES lėšų pervedimo, o pajamų deficitas mažėjo dėl mažesnio užsienio kapitalo įmonių pelno. Tikėtina, kad artimiausiu laikotarpiu užsienio prekybos balansas taps ne toks palankus, tačiau einamoji sąskaita tebebus artima subalansuotai.

Einamosios sąskaitos perviršis reiškia, kad kapitalo ir finansinės sąskaitų balansas yra neigiamas. 2012 m. ketvirtąjį ketvirtį prie to prisidėjo mažesnės kapitalo sąskaitos įplaukos (iš esmės – ES parama) ir nefinansinių įmonių įsipareigojimų mažinimas. Be to, Vyriausybės grynasis išorės skolinimasis buvo neigiamas – Vyriausybė mažino išorės įsipareigojimus. Kitų finansinės sąskaitos sudedamųjų dalių pokyčiai mažiau svarbūs. Tikėtina, kad artimiausiais ketvirčiais kapitalo sąskaitą labiausiai veiks Ignalinos atominės elektrinės uždarymo programos donorų sprendimas suspenduoti mokėjimus šiai programai, o portfelinių investicijų srautui poveikį turės aktyvus Vyriausybės skolinimasis vidaus rinkoje. 2013 metų Vyriausybės skolinimosi programoje numatytas užsienio įsipareigojimų mažėjimas didins neigiamus portfelinių investicijų srautus.

³ Šioje dalyje apžvelgiami nominalieji užsienio prekybos duomenys.

2 intarpas. Lietuvos eksporto rinkos dalių kaitos veiksniai 2000–2011 m.¹

Nuo 2000 m. Lietuvos eksporto rinkos dalis pagrindinėse eksporto partnerėse beveik nuolat didėjo. Tokį didėjimą galima laikyti gerėjančio eksporto konkurencingumo ženklu, tačiau suminės rinkos dalies pokyčius gali lemti ir eksporto struktūra. Nominaliojo eksporto rinkos dalis skaičiuojama kaip Lietuvos eksporto į pagrindines prekybos partneres ir visų šalių eksporto į šias šalis santykis. Rinkos dalis gali padidėti dėl eksportuotojų sugebėjimo konkuruoti prekių kaina ar kitomis savybėmis ir taip laimėti didesnę dalį tam tikros prekės rinkos tam tikroje šalyje. Tačiau suminė eksporto rinkos dalis didėtų ir tada, jei Lietuvos eksportas būtų labiau orientuotas į sparčiau augančią tam tikros prekės ar šalies rinką. Tokiu atveju ji didėtų todėl, kad Lietuvos eksportas į pagrindines prekybos partneres augtų sparčiau negu visų šalių eksportas į jas. Vis dėlto šios dalies didėjimas nerodytų geresnio Lietuvos eksporto konkurencingumo, o būtų tiesiog nulemtas didesnės tam tikros prekės paklausos arba didesnės paklausos tam tikroje rinkoje.

Vienas plačiausiai paplitusių empirinių metodų, taikomų skirti konkurencingumo ir eksporto struktūros poveikį, yra pastoviųjų rinkos dalių analizė (angl. *constant market share analysis*, CMSA). Ji leidžia įvertinti, kiek eksportas auga greičiau (lėčiau), negu turėtų augti, kad būtų išsaugota pastovi eksporto rinkos dalis. Šiame intarpe rinkos dalių analizė atliekama taikant ECB (2005) darbo straipsnyje pateiktą pastoviųjų rinkos dalių skaičiavimo modifikaciją. Pagal ją galima įvertinti Lietuvos rinkos dalies kaitą lemiančius konkurencingumo ir eksporto struktūros veiksnius, rinkos dalies pokytį išreiškus kaip skirtumą tarp Lietuvos eksporto augimo tempo ir pasaulio eksporto augimo tempo², t. y.:

$$g - g^* = \underbrace{\sum_i \sum_j (\theta_{ij} - \theta_{ij}^*) g_{ij}^*}_{\text{Struktūrinis poveikis}} + \underbrace{\sum_i \sum_j \theta_{ij} (g_{ij} - g_{ij}^*)}_{\text{Konkurencingumo poveikis}}$$

čia: g – Lietuvos (g^* – pasaulio) eksporto į pagrindines prekybos partneres pokytis einamuoju laikotarpiu, g_{ij} – prekės i eksporto iš Lietuvos (g_{ij}^* – pasaulio) į šalį j pokytis einamuoju laikotarpiu, θ_{ij} – prekės i eksporto į šalį j dalis visame Lietuvos (θ_{ij}^* – pasaulio) eksporte ankstesniuoju laikotarpiu. Struktūrinis poveikis gali būti papildomai skaidomas į prekės, rinkos ir mišrųjį:

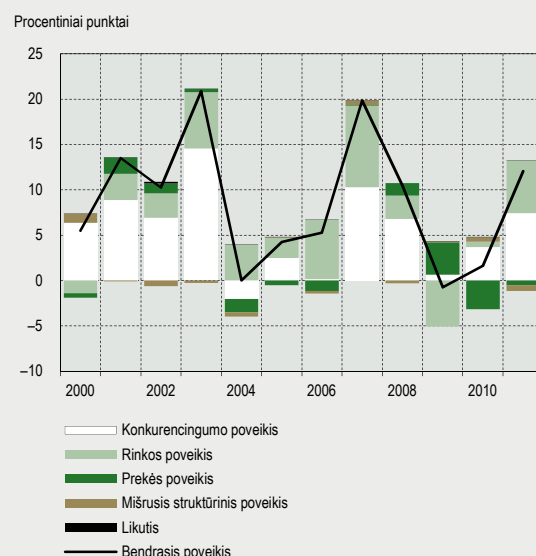
$$\underbrace{\sum_i (\theta_i - \theta_i^*) g_i^*}_{\text{Prekės poveikis}} + \underbrace{\sum_j (\theta_j - \theta_j^*) g_j^*}_{\text{Rinkos poveikis}} + \underbrace{\sum_i \sum_j [(\theta_{ij} - \theta_{ij}^*) - (\theta_i - \theta_i^*) \frac{\theta_{ij}^*}{\theta_i} - (\theta_j - \theta_j^*) \frac{\theta_{ij}^*}{\theta_j}] g_{ij}^*}_{\text{Mišrusis struktūrinis poveikis}}$$

kur g_i^* – pasaulio prekės i eksporto pokytis einamuoju laikotarpiu, g_j^* – pasaulio eksporto į rinką j pokytis einamuoju laikotarpiu, θ_i – prekės i eksporto dalis visame Lietuvos (θ_i^* – pasaulio) eksporte ankstesniuoju laikotarpiu, θ_j – eksporto į rinką j dalis visame Lietuvos (θ_j^* – pasaulio) eksporte ankstesniuoju laikotarpiu.

Konkurencingumo poveikis rodo, kiek tam tikros prekių grupės rinkos dalis eksporto rinkose didėjo (mažėjo) dėl to, kad tos prekių grupės Lietuvos eksporto plėtra buvo didesnė (mažesnė) negu visų kitų pasaulio šalių tos prekių grupės eksporto plėtra. Struktūrinis poveikis skirstomas į prekės, rinkos ir mišrųjį. Pirmasis rodo, kiek rinkos dalių kaitą lemia orientavimasis į tas prekių grupes, kurių eksportas sparčiai auga, antrasis – kiek ją lemia orientavimasis į tam tikrą sparčiai augančią rinką. Atitinkamai struktūrinis poveikis rodo, kiek rinkos dalių kaitą lemia orientavimasis į tas prekių grupes, kurių eksportas smunka, arba orientavimasis į smunkančias rinkas. Mišrusis struktūrinis poveikis yra likutinis įvertis. Jis rodo, kiek rinkos dalies kaitą lemia ir prekės, ir rinkos poveikis. Kadangi šie poveikiai neišskaidomi, šio struktūrinio poveikio aiškinimas yra keblėsnis negu pirmųjų dviejų. Toliau pateikiama Lietuvos 2000–2011 m. pastoviųjų rinkos dalių analizė ir aiškinami jos rezultatai³.

Lietuvos banko atlikta eksporto pastoviosios rinkos dalies kaitos veiksnių analizė (žr. A pav.) rodo, kad Lietuvos eksporto rinkos dalies pokyčiams įtakos turėjo ir konkurencingumo, ir eksporto struktūros poveikis⁴. Konkurencingumo poveikis buvo pagrindinis Lietuvos eksporto rinkos dalies plėtros veiksnys. Gana stiprus nustatytas rinkos poveikis. Prekės poveikis buvo silpnėsnis ir tik kai kuriais metais lėmė reikšmingesnius rinkos dalies pokyčius, o mišrusis struktūrinis poveikis visu analizuojamuoju laikotarpiu buvo labai mažas. Toliau rinkos dalies kaitos poveikis nagrinėjamas atskirai, kartu pateikiamas atskirų laikotarpių Lietuvos eksporto rinkos dalių poveikių lyginimas.

A pav. Rinkos dalių kaitos veiksniai

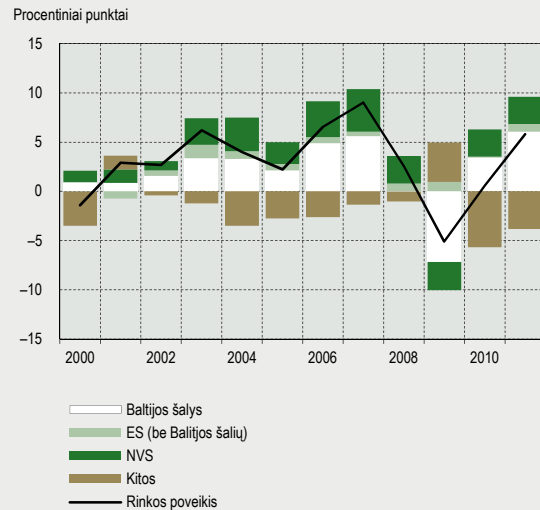

Šaltiniai: „Comtrade“ (JT) ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Rinkos poveikis

Rinkos poveikis (žr. B pav.), rodo, kiek Lietuvos eksporto rinkos dalies padidėjimą (sumažėjimą) lemia didesnė (mažesnė) eksporto orientacija į tam tikras valstybes, palyginti su visų pasaulio valstybių eksporto orientacija į jas. Šis poveikis nagrinėjamas suskirsčius Lietuvos eksporto partneres į keturias pagrindines grupes: Baltijos šalys, ES (be Baltijos šalių), NVS šalys, kitos valstybės⁵. 2001–2008 m., taip pat 2010–2011 m. Lietuvos eksporto rinkos struktūra turėjo labai palankų poveikį eksporto rinkos dalių kaitai. Tai ypač lėmė didelis Lietuvos eksportuotojų orientavimasis į tais laikotarpiais sparčiai augusias Baltijos šalių ir NVS šalių rinkas. Tačiau santykinai mažas orientavimasis į kitas rinkas (ne ES ir ne NVS šalių) veikė neigiamai ir mažino bendrąjį rinkos poveikį. Lietuvos eksporto, orientuoto į ES (be Baltijos šalių), dalis buvo panašesnė į pasaulio eksporto, orientuoto į šią šalių grupę, dalį, todėl ir rinkos poveikis, kylantis dėl santykinės orientacijos į šias šalis, analizuojamuoju laikotarpiu buvo palyginti nedidelis. Pastebėtina, kad priklausomai nuo atskirų rinkų vidaus paklausos raidos Lietuvos eksporto santykinės orientacijos poveikis rinkos dalies kaitai skyrėsi. Pavyzdžiui, 2001 m. Lietuvos rinkos dalis didėjo daugiausia dėl to, kad šalis buvo mažai orientuota į rinkas, kurių vidaus paklausa mažėjo (JAV ir kt.), o 2009 m. analogiškas poveikis nenusvėrė neigiamo vidaus paklausos poveikio tų rinkų, į kurias Lietuva eksportuoja santykinai daugiau (Baltijos šalių, NVS). Vis dėlto atlikta analizė rodo, kad būtent orientavimasis į tam tikras rinkas buvo vienas svarbiausių veiksnių, lėmusių Lietuvos rinkos dalies plėtrą 2000–2011 m.

B pav. Rinkos poveikio išskaidymas pagal šalių grupes

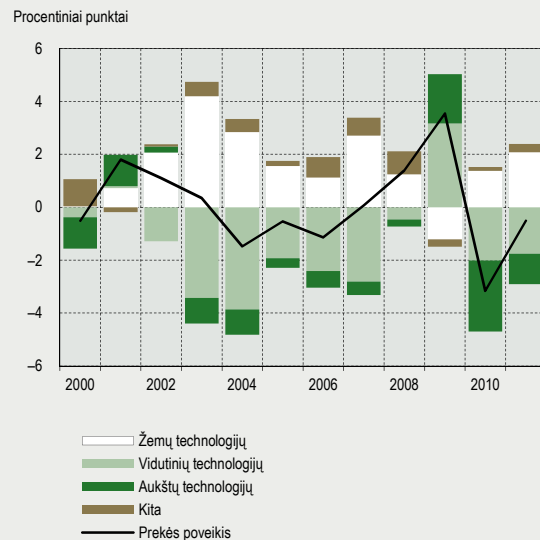

Šaltiniai: „Comtrade“ (JT) ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Prekės poveikis

Prekės poveikis eksporto rinkos daliai pasireiškia dėl Lietuvos eksporto struktūros skirtumo, palyginti su viso pasaulio eksporto struktūra. Kitaip negu rinkos poveikis, prekės poveikis nebuvo toks pastovus (žr. C pav.). Didesnę analizuojamojo laikotarpio dalį prekės poveikis buvo neigiamas. 2000 m., taip pat 2004–2006 m. ir 2010–2011 m. tai lėmė maža šalies eksporto orientacija į aukštų ir vidutinių technologijų produktus, kurių paklausa eksporto rinkose didėjo. Kitais laikotarpiais prekės poveikis eksporto rinkos dalies augimui buvo teigiamas, nes į aukštų ir vidutinių technologijų produktus Lietuvos eksportuotojai orientavosi santykinai mažai ir jų paklausa eksporto rinkose mažėjo. Šių produktų poveikis dažniausiai buvo priešingas negu žemų technologijų produktų, nes pastarųjų Lietuva eksportuoja santykinai daugiau nei pasaulis.

C pav. Prekės poveikio išskaidymas pagal produktų technologijos grupę

Šaltiniai: „Comtrade“ (JT) ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Konkurencingumo poveikis

Konkurencingumo poveikis rodo, kiek tam tikrų prekių eksportas į atitinkamą rinką auga daugiau (mažiau) negu tų prekių pasaulio eksportas į tą pačią rinką. Kitaip tariant, jis parodo Lietuvos eksporto plėtrą, palyginti su atitinkamos prekės paklausos augimu tam tikroje rinkoje. Atlikus pastoviųjų rinkos dalių analizę, matyti, kad Lietuvos eksporto rinkos dalis labiausiai didėjo būtent dėl konkurencingumo, jis lėmė daugiau kaip pusę viso rinkos dalies prieaugio 2000–2011 m.

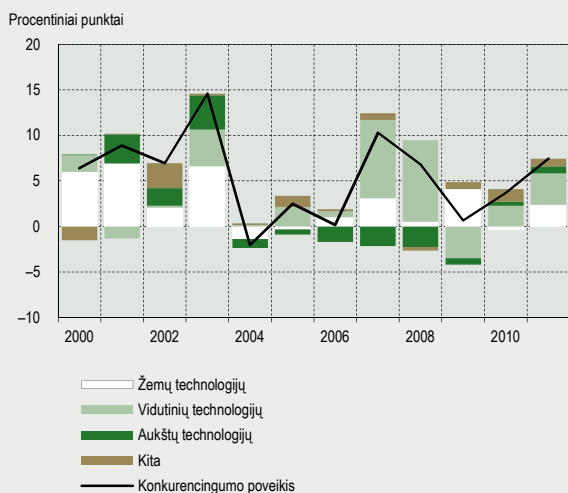
Konkurencingumo poveikį išskaidžius pagal prekių grupes (žr. D pav.), matyti, kad 2000–2003 m. konkurencingumo didėjimą daugiausia lėmė žemų technologijų produktų eksportas, pirmiausia – maisto produktų, tekstilės ir medienos. Šių produktų eksportas lėmė didžiausią konkurencingumo poveikį eksporto rinkos daliai ir kitais laikotarpiais. Tikėtina, kad Lietuvos konkurencingumo gerėjimas eksportuojant mažos pridėtinės vertės produktus yra susijęs su gerėjančiomis žemės ūkio technologijomis, atnaujintomis iš ES paramos lėšų, taip pat su maisto perdirbimo technologiniu tobulėjimu ir darbo našumo maisto perdirbimo veikloje didėjimu. Vis dėlto šiose srityse Lietuvos ūkininkai ir gamintojai dar tik vežasi labiau pažengusias šalis. Panašią svarbą konkurencingumui turi ir vidutinių technologijų produktų eksportas. Jis beveik visu analizuojamuoju laikotarpiu (išskyrus 2001 ir 2009 m.) palankiai veikė bendrą konkurencingumą. Ypač stiprus

poveikis nustatytas 2007 ir 2008 m., kai veiklą Lietuvoje pradėjusios naujos chemijos ir plastikų gamyklos įgijo nemažą dalį eksporto rinkose. Chemijos ir plastikų pramonė prie Lietuvos eksporto konkurencingumo augimo labiausiai prisidėjo ir kitais laikotarpiais. Kaip minėta, aukštų technologijų produktai nėra stiprioji Lietuvos eksporto pusė. Todėl jų poveikis konkurencingumui per visą analizuojamąjį laikotarpį buvo santykinai nedidelis, o 2008–2009 m. – net neigiamas.

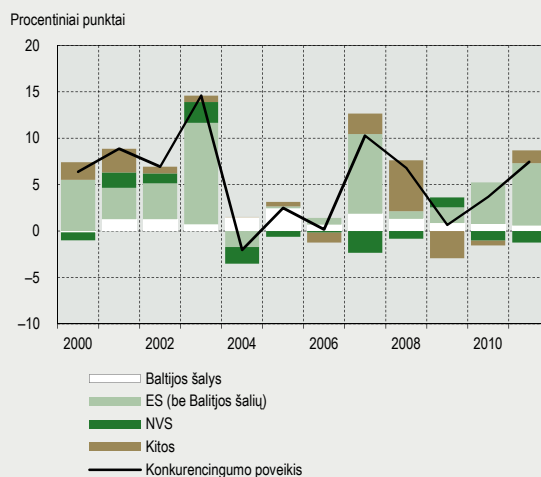
Išskaidžius poveikį pagal šalių grupes (žr. E pav.), akivaizdžiai matyti, kad analizuojamuoju laikotarpiu daugiausia rinkos dalies dėl konkurencingumo atkovota ES šalyse (neįskaitant Baltijos šalių). Tai ypač būdinga laikotarpiui po Rusijos krizės (2000–2003 m.), kai Lietuvos gamintojai stengėsi įsitvirtinti Vakarų rinkose. Vėlesniu laikotarpiu rinkos dalies dydis ES svyravo labiau, tačiau tai lėmė didžiausią konkurencingumo poveikio dalį. Rinkos dalies Baltijos šalyse ir NVS kaita turėjo gerokai mažesnę poveikį.

D pav. Konkurencingumo veiksnio išskaidymas pagal produktų technologinių grupę

Šaltiniai: „Comtrade“ (JT) ir Lietuvos banko skaičiavimai.

E pav. Konkurencingumo veiksnio išskaidymas pagal rinkas

Šaltiniai: „Comtrade“ (JT) ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Pastoviųjų rinkos dalių analizė rodo, kad Lietuvos eksporto orientacija pagal rinkas skatina spartesnę rinkos dalies augimą, o eksporto orientacija pagal prekes jo beveik neskatina. Lietuvos eksporto orientacija į tas šalis, kurių ekonomikai būdingas didesnis svyravimas, šalies eksporto rinkos dalį teigiamai veikė ekonomikos pakilimo eksporto rinkose laikotarpiu, bet neigiamai – nuosmukio metu. Apskritai Lietuvos eksporto orientacija vertintina kaip palanki, nes vidutiniu laikotarpiu tų šalių, į kurias orientuota daugiausia Lietuvos eksporto, ekonomika turėtų augti sparčiau negu visų eksporto rinkų vidurkis. Lietuvos eksporto struktūra pagal prekes tebėra labiau orientuota į žemų technologijų produktus, o tai rodytų, kad Lietuva dar nėra išnaudojusi savo potencialo gamindama aukštesnių technologijų produktus.

Literatūra

Task Force of the Monetary Policy Committee of the European System of Central Banks 2005: *Competitiveness and the Export Performance of the Euro Area*. ECB Occasional Paper Series No. 30.

¹ Šiame interpe analizuojami 30 pagrindinių Lietuvos eksporto partnerių užsienio prekybos duomenys (neįskaitant mineralinių produktų). Eurostato duomenimis, 1999–2011 m. į šias šalis buvo nukreipta ne mažiau kaip 95 proc. viso Lietuvos prekių eksporto (neįskaitant mineralinių produktų). Imtį sudaro šios valstybės (išvardyta šalies reikšmės Lietuvos eksportui mažėjimo tvarka): Rusija, Vokietija, Latvija, Baltarusija, Lenkija, Jungtinė Karalystė, Švedija, Danija, Prancūzija, Estija, Nyderlandai, Norvegija, Italija, JAV, Belgija, Ukraina, Kazachstanas, Suomija, Ispanija, Turkija, Čekija, Indija, Vengrija, Šveicarija, Airija, Portugalija, Kanada, Rumunija ir Saudo Arabija.

² Duomenų vientisumo tikslais visiems šiame interpe pateiktiems skaičiavimams naudoti Lietuvos prekybos partnerių importo duomenys.

³ ECB darbo straipsnyje (2005) ir kitur nurodoma keletas pastoviųjų rinkos dalių analizės ribotumų, daugiausia susijusių su pasirinkto duomenų grupavimo poveikiu. Šios analizės, kaip ir kitų pastoviųjų rinkos dalių analizių, rezultatai turi būti aiškinami atsižvelgiant į tokius ribotumus.

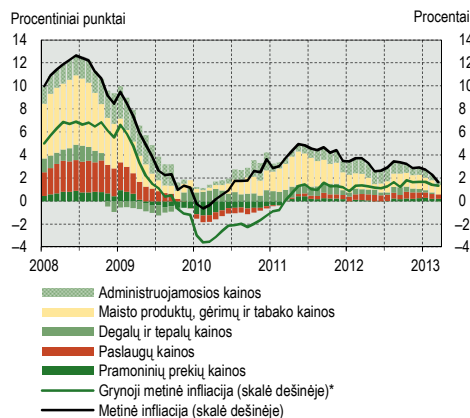
⁴ Skaičiavimams naudoti Jungtinių Tautų statistikos tarnybos „Comtrade“ duomenų bazės 1999–2011 m. nominalieji pagrindinių Lietuvos eksporto partnerių importo duomenys (rezultatai pateikiami nuo 2000 m., nes analizei naudojami metiniai pokyčiai). Remiantis ECB (2005) metodologija, į skaičiavimus neįtraukti mineraliniai produktai. Kiti trijų ženklų lygio SITC produktai suskirstomi į 12 kategorijų pagal tame pačiame šaltinyje pateiktą suskirstymą. Analizės tikslais šios kategorijos sugrupuojamos pagal technologinį intensyvumą: žemą, vidutinį ir aukštą. Pabrėžtina, kad toks grupavimas skatina rezultatus aiškinti atsargiai, nes, taikant mažesnę nei čia taikomas agregavimo lygį, tam tikrų kategorijų produktai gali būti priskiriami kitokio technologinio intensyvumo grupei.

⁵ Kategorijoms „ES (be Baltijos šalių)“ ir „NVS šalys“ priskiriamos ne visos šioms šalių grupėms priklausiančios šalys, bet tik tos, kurios tenkina tyrimo imties reikalavimą.

V. KAINOS IR SAŃAUDOS

2013 m. pradžioje metinė infliacija sparčiai mažėjo.

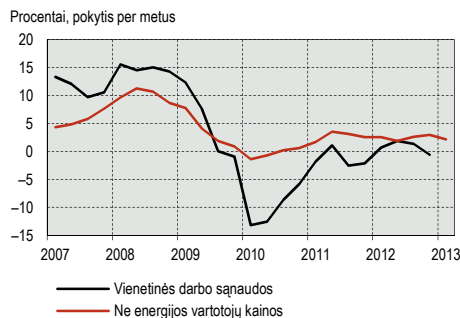
13 pav. Metinės infliacijos veiksniai

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.
* SVKI, neįskaitant maisto, degalų ir tepalų bei administruojamųjų kainų, pokytis.

Vienetinės darbo sąnaudos mažėja, ne energijos vartotojų kainos kyla nedaug.

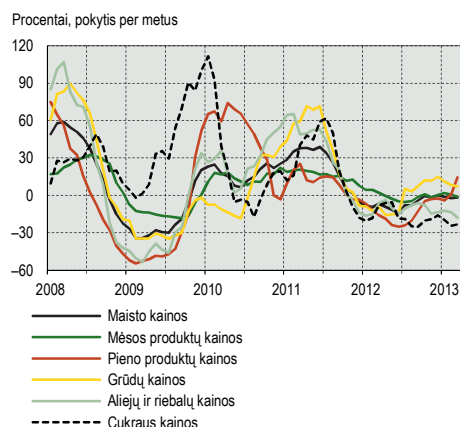
14 pav. Vienetinės darbo sąnaudos ir ne energijos vartotojų kainos

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.
Pastaba: duomenys iki 2011 m. I ketvirčio perskaičiuoti remiantis 2011 m. visuotinio gyventojų ir būstų surašymo duomenimis.

Kovo mėn. iš maisto žaliavų tik grūdų ir pieno produktų kainos pasaulyje buvo didesnės nei prieš metus.

15 pav. Pasaulinės maisto žaliavų kainos

Šaltiniai: Jungtinių Tautų Maisto ir žemės ūkio organizacija ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Metinė infliacija 2013 m. pradžioje pastebimai sumažėjo: palyginti su 2012 m. gruodžio mėn. (2,9 %), kovo mėn. ji buvo beveik perpus mažesnė (1,6 %). Infliaciją sumažino palankesnė visų pagrindinių vartotojų krepšelio grupių kainų kaita, tačiau didesnę poveikį turėjo maisto, degalų ir administruojamosios kainos, o mažesnę – grynoji infliacija.

2013 m. vartotojų kainų duomenys patvirtino ankstesnę prielaidą, kad šiemet įsigaliojusios PVM lengvatos (9 % tarifas keleivių vežimui nustatytais reguliaraus susisiekimo maršrutais ir spaudai) didesnio poveikio infliacijai nedarys, nes pardavėjai vartotojams viso PVM sumažėjimo gali neperkelti. Laikraščių ir periodinių leidinių kainos nesikeičia nuo 2012 m. vidurio, o keleivių vežimas keliais 2013 m. sausio mėn. atpigo nedaug (1,3 %). Metų pradžioje padidėjus dyzelino akcizui, ši kuro rūšis pabrango. Akcizo cigarečiųs tarifas padidėjo 2013 m. kovo mėn., tačiau jo poveikis tabako grupės vartotojų kainoms, kaip įprasta, turėtų pasireikšti ne per vieną mėnesį. Kovo mėn., t. y. pirmą didesnio akcizo mėnesį, kainos pakilo vos 0,3 proc.

Su vartotojų kainomis susijusių rodiklių tendencijos tebėra palankios nedidelei infliacijai. Gamintojų kainų metinis kilimas vidaus rinkoje vis dar mažėja (2012 m. gruodžio mėn. jis buvo 2,9 %, 2013 m. kovo mėn. – 1,1 %). Trumpalaikio ir ilgalaikio vartojimo prekių gamintojų kainos, t. y. gamintojų kainų sudedamosios dalys, labiausiai susijusios su vartotojų kainomis, darė vos pastebimą poveikį gamintojų kainų augimui. Importo kainų kilimas dar sulėtėjo, ir 2013 m. vasario mėn. jos buvo mažesnės nei 2012 m. atitinkamu laikotarpiu. Vienetinių darbo sąnaudų metinis pokytis 2012 m. ketvirtąjį ketvirtį po kelių ketvirčių pertraukos vėl buvo neigiamas, nes bruto darbo užmokestis padidėjo mažiau negu darbo našumas. Taigi ir darbo sąnaudos nedarė spaudimo infliacijai.

Grynoji metinė infliacija tebebuvo maža (kovo mėn. – 1,3 %). Ji rodo SVKI, neįskaitant maisto, degalų ir administruojamųjų kainų, kaitą, arba nuo vidaus veiksmų (vienetinių darbo sąnaudų ir kt.) priklausančią infliaciją. 2013 m. ekonomika turėtų augti lėčiau nei 2011 ar 2012 m., o vienetinės darbo sąnaudos, kurios turėtų padidėti dėl išaugusio minimaliojo mėnesinio darbo užmokesčio, vis dėlto didės gana nedaug, taigi spaudimas grynajai infliacijai nebus didelis.

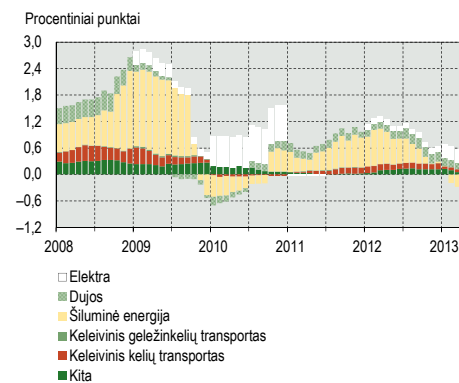
Maisto, įskaitant gėrimus ir tabaką, kainų metinis augimas Lietuvoje 2013 m. pirmąjį ketvirtį (2,9 %) buvo mažesnis nei ankstesnį ketvirtį (3,4 %). Ypač jis krito dėl sulėtėjusio pieno produktų, mėsos ir žuvies brangimo. Pasaulinių kainų tendencijos tebėra palankios: maisto žaliavų kainos pasaulio rinkose pastaraisiais mėnesiais keitėsi nedaug ir vis dar buvo mažesnės nei prieš metus. Jungtinių Tautų Maisto ir žemės ūkio organizacijos duomenimis, nuo 2012 m. lapkričio mėn. šios organizacijos skaičiuojamas pasaulinių maisto kainų indeksas buvo panašaus dydžio – pieno produktų ir riebalų brangimo poveikį gerokai atsvėrė cukraus ir grūdų kainų sumažėjimas. Grūdų kainos, 2012 m. viduryje, labai pablogėjus prognozėms dėl derliaus kai kuriuose svarbiuose grūdų auginimo regionuose gerokai pakilusios, vėliau, gerėjant pasiūlos vertinimui, sumažėjo. Pieno produktai brango ir anksčiau, o kovo mėn. jų kainos šoktelėjo daugiau nei dešimtadaliu. Tai sietina su tolesniu karščiu Okeanijoje – tokios oro sąlygos labai sumažino pieno kiekį ir pieno produktų gamybą. Išankstiniais duomenimis, maisto žaliavų kainų metinis kritimas kovo mėn. sudarė apie 2 proc. (2012 m. gruodžio mėn. – 0 %). Palyginti su 2012 m. atitinkamu laikotarpiu, kovo mėn. ypač atpigo cukrus (23 %) ir riebalai (18 %). Mėsa kainavo tik šiek tiek mažiau nei prieš metus. Didesnės negu prieš metus buvo grūdų (7 %) ir pieno produktų (14 %) kainos. Numatoma, kad šiemet maisto žaliavų derlius bus geresnis, tačiau rizikos, kad kainos didės, vis dėlto esama: esant nedidelėms įvairių žemės ūkio žaliavų atsargoms, dėl bet kokių svarbiųjų gamintojų pasiūlos sutrikimų kainos kiltų.

2013 m. pradžioje administruojamųjų kainų įtaka metinei infliacijai toliau mažėjo, labiausiai – dėl šilumos energijos. Tiesa, sausio mėn. mažinančius veiksnius nusvėrė elektros kainos šuolis: elektra buitiniams vartotojams pabrango beveik dešimtadaliu (9,4 %), o tai turės 0,3 proc. punkto poveikį 2013 m. vidutinei metinei infliacijai. Anksčiau šilumos kainos metinis augimas lėtėjo, tačiau buvo teigiamas. 2013 m. pradžioje jis jau buvo neigiamas: vasario mėn. šilumos kaina buvo 4,3 proc., o kovo mėn. – net 6,3 proc. mažesnė nei prieš metus. Nuo spalio mėn., taigi jau šešis mėnesius iš eilės, šiluma pinga: vien per spalio mėn. ji atpigo apie 4 proc., o 2013 m. kovo mėn., palyginti su rugsėjo mėn., – daugiau nei 7 proc. Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos duomenimis, balandžio mėn. vidutinė šilumos kaina Lietuvoje dar truputį sumažėjo, tačiau pokyčiai miestuose nebuvo vienodi: iš didžiųjų miestų šiluma atpigo tik Vilniuje, Klaipėdoje jos kaina nepakito, o kituose didžiuosiuose miestuose – padidėjo. Vėl kylančią šilumos kainą kai kuriuose miestuose lemia tai, kad vasario mėn. pabrango pagrindinis šilumos gamybos kuras – importuojamos gamtinės dujos (prieš tai pusmetį jos pigo). Buitiniams vartotojams tiekiamos gamtinės dujos, kurių kainos perskaičiuojamos kartą per pusmetį, sausio mėn. atpigo 3,3 proc.

Degalų kainų metinis augimas, gerokai sulėtėjęs 2012 m. pabaigoje, 2013 m. pradžioje toliau lėtėjo, o kovo mėn. jau buvo neigiamas (–1,0 %). Tokios degalų kainų tendencijos sietinos su pasaulio rinkose atpigusia nafta: 2012 m. gruodžio mėn. naftos kainos litais metinis pokytis buvo teigiamas (1,7 %), o 2013 m. pradžioje – jau neigiamas (kovo mėn. nafta per metus atpigo beveik 11 %). Naftos kainą palankia vartotojams linkme veikia nerimas dėl euro zonos ekonomikos silpimo, galimų nesutarimų dėl JAV fiskalinės politikos grėsmė ir netikrumas dėl Kinijos ekonomikos augimo. Vis dėlto naftos kaina gali gerokai padidėti, nes vis dar aktualu geopolitinė rizika: tvyro įtampa tarp Vakarų valstybių ir Irano, po prezidento mirties neaiški politinio stabilumo perspektyva Venesueloje, galimi naftos pasiūlos sutrikimai Libijoje ir Egipte (dėl politinio nestabilumo), taip pat Sirijoje (dėl vidaus neramumų). Vidaus neramumai Sirijoje gali išplisti į Turkiją ir Libaną, bet svarbiau naftos rinkai būtų jų išplitimas į Iraką.

Administruojamųjų kainų įtaka infliacijai sumažėjo, nors elektra 2013 m. pradžioje gerokai pabrango.

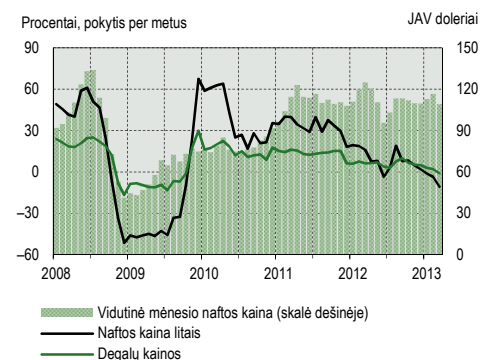
16 pav. Administruojamųjų kainų įtaka metinei infliacijai

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Pirmąjį ketvirtį naftos kaina buvo mažesnė negu prieš metus.

17 pav. Pasaulinės naftos kainos ir degalų kainų Lietuvoje kaita

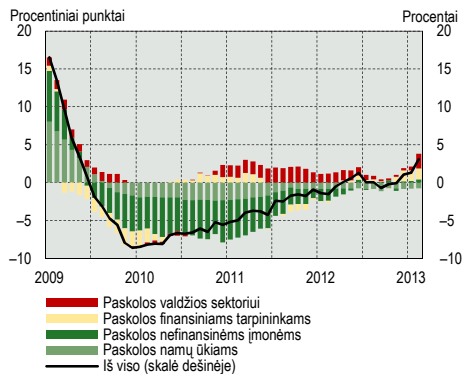

Šaltiniai: „Bloomberg“, Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

VI. KREDITAS IR INDĒLIAI⁴

2013 m. pradžioje bankų paskolų portfelis didėjo.

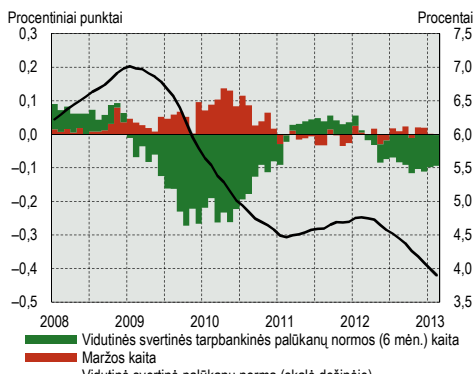
18 pav. Bankų paskolų portfelio kaitos per metus veiksniai

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

Naujų paskolų palūkanų normos tebėra žemos kaip niekada anksčiau.

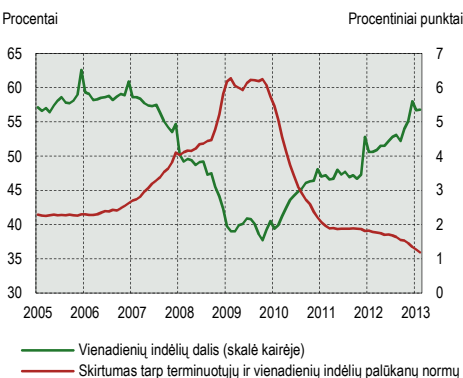
19 pav. Naujų paskolų privačiam sektoriui palūkanų normų kaitos veiksniai (12 mėn. slenkamasis vidurkis)

Šaltiniai: www.euribor-efb.eu ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Indėlių struktūrą bankuose keičia vis dar itin žemo lygio palūkanų normos.

20 pav. Indėlių bankuose struktūros ir palūkanų normų skirtumo kaita

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

2013 m. pradžioje bankų sektoriaus paskolų portfelis toliau didėjo.

Vasario mėn. jis buvo didžiausias per pastaruosius dvejus metus, o metinis augimo tempas sudarė 3,0 proc. Vis dėlto metų pradžia nebūdingą augimą reikia vertinti atsargiai, nes jį iš esmės lėmė vieno banko suteikta paskola centrinei valdžiai. Vis dėlto, stiprėjant privačiojo sektoriaus finansinei būklei, vartojimo ir (ar) investicijų finansavimas skolintomis lėšomis tapo priimtinesnis. Tam įtaką galėjo daryti ir toliau mažos bankų paskolų palūkanų normos, švelnėjančios skolinimo sąlygos. Metų pradžioje šiek tiek atsigavę privačiojo sektoriaus ateities lūkesčiai leidžia tikėtis, kad kredito paklausa padidės, komerciniai bankai 2013 m. numato apie 3 proc. siekiantį paskolų portfelio augimą⁵.

Didžiausių bankų skolininkų – nefinansinių įmonių ir gyventojų – finansinė padėtis gerėjo. Ūkio aktyvumui kylant, 2012 m. nefinansinių įmonių pardavimo pajamos buvo didžiausios nuo šio rodiklio skelbimo pradžios, o per metus uždirbtas pelnas augo. Tai prisidėjo prie gerėjančio nefinansinių įmonių ateities vertinimo, ir 2013 m. kovo mėn. ekonominių vertinimų rodiklis po pusantų metų vėl tapo teigiamas. Intensyviai panaudamos gamybinius pajėgumus, kai kurių ekonominių veiklų, atviresnių užsienio prekybai, įmonės padidino materialines investicijas, dalį jų finansavo iš bankų gautomis paskolomis. Per 2013 m. pirmuosius du mėnesius bankų sektoriaus paskolų nefinansinėms įmonėms portfelis padidėjo 67,8 mln. Lt (pvz., per visus 2012 m. augimas sudarė 88,3 mln. Lt). Nefinansinių įmonių veiklos plėtra lėmė tai, kad kai kurioms iš jų ėmė trūkti tinkamos kvalifikacijos darbo jėgos. Šis veiksnys prisidėjo prie to, kad 2012 m. bedarbių skaičius mažėjo (7,4 %), vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis išaugo (2,6 %), o vartotojų pasitikėjimo rodiklis atsigavo sparčiau. Nepaisant to, namų ūkiai per 2013 m. pirmuosius du mėnesius toliau mažino finansinius įsipareigojimus bankams, nors šiek tiek mažiau negu atitinkamą laikotarpį prieš metus.

Naujų bankų paskolų privačiam sektoriui palūkanų normos tebėra žemo lygio. Tam esminę įtaką daro mažos tarpbankinių paskolų litais ir eurai palūkanų normos, nes didžioji dalis naujų paskolų palūkanų normų yra fiksuojama trumpesniai negu vienu metų laikotarpiui. 2013 m. pradžioje tarpbankinių paskolų eurai palūkanos ūgtelėjo, tačiau bendrai paskolos kainai įtakos tai beveik nedarė, nes bankai, atsižvelgdami į gerėjančią skolininkų finansinę būklę, šiek tiek sumažino maržas. 2013 m. vasario mėn. naujų paskolų privačiam sektoriui palūkanų normos sudarė 3,6 proc. ir per metus sumažėjo trečdaliu.

Sausio mėn., kaip įprasta, sumažėję, vasario mėn. indėliai bankų sektoriuje ūgtelėjo. Esminę įtaką indėlių sumažėjimui metų pradžioje turėjo namų ūkiai, jie sausio mėn. atsiėmė 0,8 mlrd. Lt indėlių (dėl pinigų poreikio pošventiniu laikotarpiu, ūgtelėjusių sąskaitų už šildymą). Metų pradžioje indėlius bankuose (0,5 mlrd. Lt) sumažino ir nefinansinės įmonės, tačiau didžiausią per mėnesį nuo ekonomikos nuosmukio pradžios lėšų iš bankų atsiėmimą reikia vertinti atsargiai, nes jį iš esmės lėmė vienos įmonės atsiimti indėliai. Vasario mėn. indėliai bankuose didėjo, nepaisant kaip niekada mažų už juos mokamų palūkanų normų. Bankų kreditavimo veiklai neaugant taip sparčiai, poreikis pritraukti naujų finansavimo šaltinių buvo nedidelis, todėl už indėlius mokamų palūkanų normos buvo mažiausios per pastaruosius aštuonerius metus. 2013 m. vasario mėn. jos sudarė 0,7 proc. ir buvo beveik du kartus mažesnės negu prieš metus. Vis dar žemo lygio palūkanų normos keitė privačiojo sektoriaus turimų indėlių bankuose struktūrą: polinkis turėti ilgesnio laikotarpio terminuotuosius indėlius menko, pirmenybė buvo teikiama gryniesiems pinigams ir lėšoms bankų sąskaitose.

⁴ Šioje dalyje paskolų ir indėlių vertinimui naudojami Lietuvos banko Ekonomikos ir finansinio stabilumo tarnybos Statistikos departamento pateikiami pinigų finansinių institucijų duomenys.

⁵ Bankų apklausa dėl skolinimo sąlygų, 2013 m. balandžio mėn.

VII. VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSAI

2012 m. pabaigoje, kaip ir visus metus, valdžios sektoriaus finansų padėtis toliau sparčiai gerėjo. Keturių ketvirčių valdžios sektoriaus deficito ir BVP santykis 2012 m. ketvirtąjį ketvirtį nuo atitinkamo ankstesnių metų laikotarpio sumažėjo daugiau negu trečdaliu ir sudarė 3,3 proc. Vertinant ekonominiu požiūriu, matyti, kad deficitą labiausiai mažino tebemažtantis valdžios sektoriaus išlaidų ir BVP santykis, o jo sumažėjimą lėmė mažesnės išlaidos ir spartus ekonomikos aktyvumo augimas. Vertinant institucinių sektorių požiūriu, matyti, kad mažesniai deficitui didžiausią įtaką darė per metus gerokai sumažėjęs valstybės biudžeto deficitas, o pagrindinė valdžios sektoriaus deficito priežastis ir toliau buvo neigiamas socialinės apsaugos fondų balansas. Pagerėjusi darbo rinkos padėtis gerino socialinės apsaugos fondų balansą, tačiau šį poveikį nusrėmė po sumažinimo atkurtos senatvės pensijos. Išskaidžius valdžios sektoriaus balansą į struktūrinę ir ciklinę sudedamąsias dalis, matyti, kad apie keturis penktadalius deficito sumažėjimo 2012 m., palyginti su 2011 m., lėmė sumažėjęs struktūrinis deficitas. Ciklinis deficitas taip pat sumenko, tačiau nedaug, todėl verslo ciklo įtaka deficito raidai buvo mažai juntama.

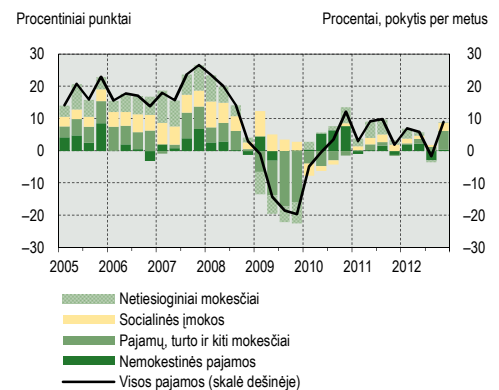
Sąlygas didėti valdžios sektoriaus pajamoms sudarė didesnis darbo užmokesčio fondas ir pakitusi avansinio pelno mokesčio mokėtojų elgsena, tačiau pajamų ir BVP keturių ketvirčių sumų santykis sumažėjo. Padaugėjęs užimtųjų ir padidėjęs vidutiniam darbo užmokesčiui, ketvirtąjį ketvirtį nuo atitinkamo ankstesnių metų ketvirčio paaugo ir valdžios sektoriaus pajamos iš gyventojų pajamų mokesčio ir socialinio draudimo įmokų. Šios pajamos daugiausia lėmė tai, kad valdžios sektoriaus pajamų metinis padidėjimas ketvirtąjį ketvirtį buvo didžiausias 2012 m. Didesnis nei prieš metus darbo užmokesčio fondas sudarė prielaidas didėti vidaus vartojimui, tačiau ketvirtąjį ketvirtį jo įtaka netiesioginių mokesčių pajamoms buvo mažai juntama. Prielaidas teigti, kad valdžios sektoriaus finansų padėtis dėl pajamų augimo gerėja nebe taip sparčiai, sudaro naujai nacionalinio biudžeto 2013 m. sausio–kovo mėn. duomenys – jie rodo, kad pajamos iš netiesioginių mokesčių per metus krito.

Valdžios sektoriaus išlaidų ir BVP santykis 2012 m. ketvirtąjį ketvirtį toliau mažėjo: ne tik dėl išaugusio BVP, bet ir dėl to, kad išlaidos buvo mažesnės nei prieš metus. Labiausiai valdžios sektoriaus išlaidų lygį sumažino per metus kritę kapitalo ir einamieji pervedimai, taip pat mažesnės investicijos ir kompensacija dirbantiesiems. Kapitalo pervedimai sumažėjo daugiausia dėl bazės efekto, susidariusio dėl 2011 m. ketvirtąjį ketvirtį priimtų sprendimų. Mažesnės nei prieš metus investicijoms skirtos ES lėšos, taip pat menkesnė bendrojo finansavimo lėšų suma lėmė valdžios sektoriaus investicijų sumažėjimą. Valdžios sektoriaus išlaidoms sparčiau mažėti neleido socialinės išmokos, kurios padidėjo dėl atkuriamo prieškrizinio senatvės pensijų lygio ir antrą ketvirtį iš eilės didesnių nei prieš metus nedarbo draudimo išmokų. Tikėtina, kad pastarosios įtakos turi per metus šiek tiek ūgtelėjęs trumpalaikių bedarbių skaičius. Ketvirtąjį ketvirtį per metus ūgtelėjusios išlaidos ilgalaikio turto remontui ir šildymui padidino tarpinį vartojimą. Tikėtis spartesnio metinio valdžios sektoriaus išlaidų sumažėjimo 2013 m. pradžioje nereikėtų, nes centrinės valdžios išlaidos sausio–kovo mėn. per metus sumažėjo labai nedaug.

Valdžios sektoriaus skola per ketvirtąjį ketvirtį padidėjo beveik 1 mlrd. Lt, tačiau jos ir keturių ketvirčių BVP sumos santykis dėl BVP didelio padidėjimo iš esmės nepasikeitė. Kaip ir ankstesniais ketvirčiais, labiausiai skolą padidino išleisti ilgojo laikotarpio VVP, tačiau ketvirtąjį ketvirtį reikšmingai padidėjo lėšos, gautos išplatinus taupymo lakštus. Pastebėtina, kad apskritai 2012 m. taupymo lakštais pasiskolinata suma itin išaugo. Tikėtina, kad tokį taupymo lakštų populiarumą lėmė išaugęs jų, kaip investicinės priemonės, populiarumas dėl šiek tiek didesnių palūkanų normų, palyginti su siūlomomis už panašios trukmės indėlius komerciniuose bankuose. Sausio–vasario mėn. duomenys rodo, kad 2013 pirmąjį ketvirtį valdžios sektoriaus skola dėl aktyvaus skolinimosi turėtų padidėti apie 0,4 mlrd. Lt (0,3 % BVP).

Labiausiai valdžios sektoriaus pajamas padidino dėl didesnio apdraustųjų socialiniu draudimu skaičiaus ir pagerėjusių įmonių pelningumo perspektyvų labai padidėjusios tiesioginių mokesčių pajamos.

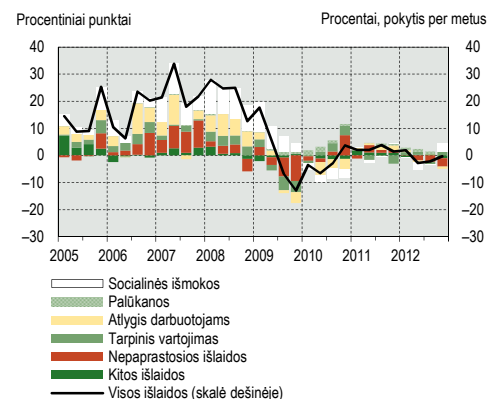
21 pav. Valdžios sektoriaus pajamų kaitos veiksniai

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Dėl tebevykdomos ribojančiosios fiskalinės politikos valdžios sektoriaus išlaidos toliau mažėjo.

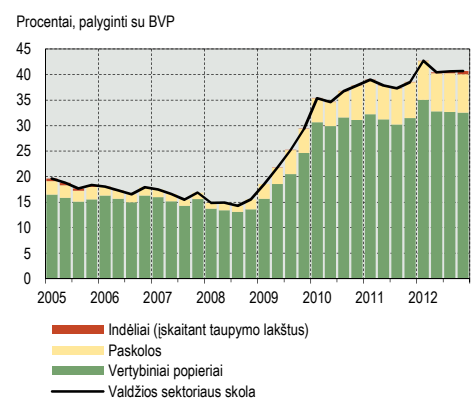
22 pav. Valdžios sektoriaus išlaidų kaitos veiksniai

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Dėl spartaus ekonomikos aktyvumo augimo palankus „sniego gniūžtės“ efektas stabdė skolos ir BVP santykio augimą.

23 pav. Valdžios sektoriaus skola

Šaltiniai: Lietuvos Respublikos finansų ministerija ir Lietuvos banko skaičiavimai.